Kongelig gravferd

Etter gravferden i Oslo domkirke 9. september sitter jeg igjen med et spørsmål: Hvem var det egentlig som ble gravlagt? Kong Harald V eller Jesus Kristus?

Som noen lesere kanskje har fått med seg, har jeg i flere kanaler uttrykt stor begeistring for gravferden. Jeg synes den var et liturgisk mesterstykke, intet mindre. At musikk og øvrig innhold og rammer er av ypperste kvalitet når en høyt elska konge gravlegges i hovedstadens domkirke, er ikke overraskende. Heller ikke at hver enkelt hendelse og forflytning er godt koreografert og innøvd. Dette er noe domkirkens ansatte skal ha ære for. Det som imidlertid slo meg som det aller mest nyskapende her, var at domkirken, helt sikkert i samarbeid med kongehuset, har fått til den krevende balansen mellom det såkalte «personlige uttrykket» og gravferden som en handling av gudstjenestelig karakter, som det står i alminnelige bestemmelser.

Mange prester erfarer at gravferden lett blir altfor prega av det individuelle uttrykket, slik Ingeborg Sommer har påpekt i sin Olavsstipend-rapport. Dette er åpenbart en reaksjon på tidligere tiders gravferdspraksis der gravferden var en utelukkende forkynnende handling som knapt nok tok hensyn til at det sto en kiste i rommet, for å sette det på spissen. Pendelen svinger, som kjent, og problemet i dag er neppe at prester og kirkelige tjenestegrupper ikke er lydhøre for pårørendes ønsker, men at vi er så lydhøre at den kirkelige integriteten utvannes av kravet om individualitet.[1] At de i gravferden også greide å uttrykke at

1 For den som vil lese mer om dette, henviser jeg til min artikkel «Mellom det individuelle og kollektive. Historiske, teologiske og liturgiske perspektiver på norsk gravferdspraksis» i Bonden et al. (red.): *Av jord er du kommet. Om kirkelig gravferd*. Oslo: Verbum 2023

kong Harald har vært konge for hele Norges befolkning, uansett etnisitet, kulturuttrykk og livssyn, ble vakkert ivaretatt gjennom tekstlesninger, lystenninger, salmer, sanger og bønner der det mangfoldige Norge kom til syne.

Det jeg imidlertid har reflektert over i ettertid, er om elementer ved gravferden tenderte mot en deifisering av kong Harald. I ettertid har jeg lurt på om det egentlig var Kristus som ble gravlagt, ikke et forgjengelig menneske som var født under syndens og dødens lov og overgitt til håpet om oppstandelse og evig liv. For eksempel skriver Ine Søreide Eriksen på sin egen Facebookprofil etter gravferden: «Jeg synes disse linjene fra "Noen må våke i verdens natt" beskriver kong Harald og hans gjerning veldig godt. Noen må bære en annens nød. Noen må vise mildhet. Noen må kjempe for andres rett». Preses' for øvrig svært gode tale ble av Åste Dokka kritisert for å gå for langt i å framstille kong Haralds kjærlighet som en guddommelig kjærlighet som vedvarer som en aktiv handling etter hans død.

Ikke bare gravferden, men hele den kollektive sorgen ble uttrykt på måter som ga assosiasjoner til guddommeliggjøring. Ungdom som ble intervjua på Slottsplassen, kom med uttalelser av typen: «Han var en som alltid var der, og en som vi kunne komme til med alle ting». «Hvilken venn vi har i Harald?», tenkte jeg når jeg hørte dette. Dette er samme språk som brukes om Jesus.

Det vi som nasjon har stått i gjennom august og september, er noe så sjeldent som en full synliggjøring av våre tre største førmoderne institusjoner: Kongen, Forsvaret og Den norske kirke. Alle disse tre institusjonene er gammeldagse, og har alle strevd med å finne en ny form i vår egen tid. Det er relativt sjelden at disse tre er så synlige i nyhetsbildet på en og samme tid. Det har vært så massivt at en nesten kunne fristes til å tro at Norge ikke er så sekulært likevel. Alle disse tre har i tidligere tider tjent hverandre gjensidig. Men da er det også viktig å ha *in mente* at det de tre særlig tjente, var forestillinga om det klassiske eneveldet der kongen var Guds stedfortreder på jorda. I lys av dette er det god grunn til å minne om at vår alles elskede kong Harald var et menneske, verken Gud eller Jesus.

Også i dette har vi mye å lære av Church of England. Da dronning Elizabeth ble gravlagt, ble hun omtalt i gravferden i Westminster Abbey som «our sister Elizabeth», vår søster Elizabeth. Det var ikke som dronning av det britiske fordums imperium, men som en søster som var døpt til Kristi død og oppstandelse.

Dette nummeret har ingen spesifikk magasindel, men vi er så heldige at vi har fått en artikkel av pensjonert sokneprest Ola Beisvåg som har gjort seg viktige refleksjoner over vår kirkes gravferdsliturgi. Vi står i en tid da denne liturgien revideres, og vi benytter derfor anledningen til å få fram gode poenger.

Som vanlig har vi vårt tekstgjennomgangsgull og to debattinnlegg.

Vi ønsker alle våre lesere en god høst!

Merete Thomassen
redaktør

Ola Beisvåg
prest og pensjonist
obeisvag@online.no

Etter kongens gravferd
– noen refleksjoner om død, gravferd, liturgi, sorg og lystenning

Da kong Harald V døde, rørte det ved hele det norske folk. Det var mye som skjedde, både på Slottsplassen, i gatene, i Oslo domkirke og på Akershus festning. Byen var full av mennesker. Slottsplassen ble fylt med lys, blomster og tegninger. Ja også mange andre steder i landet ble det lagt ned blomster og tent lys. Det skapte et stort fellesskap som knyttet oss sammen. Ved å uttrykke vår sorg, viste vi at vi hørte sammen.

Over hele landet kunne alle følge gravferden på små og store TV-skjermer. Død og gravferd er noe som alle mennesker møter. Derfor var det viktig hvordan gravferden i domkirken ble gjennomført.

Mange var nok på forhånd spent på hvordan liturgien i en kongelig gravferd ville bli. Derfor var det flott at pressen kontaktet liturger for å få en respons, både på forhånd og i ettertid. I hovedsak fulgte gravferden den liturgien som er vedtatt og som alle prester må følge for å være lojale i sin tjeneste. Det er viktig for kirkens enhet.

Seremonien i en fullsatt domkirke ble både en høytidelig og verdig gravferd. For meg som prest gjennom 46 år ble denne dagen fylt med mange tanker, både om død, gravferd, liturgi, sorg og lystenning. Her kommer noen av mine refleksjoner rundt alt dette.

Johannes 3,16

Etter gravferden er det blitt kommentert at preses hoppet over sitatet fra Joh 3,16. Det har avstedkommet mange forskjellige reaksjoner. I historisk sammenheng er leddet nytt. Det ble vedtatt i 2002 og tatt i bruk fra 2003. Å ikke ta med Joh 3,16 er det nok mange prester som også har gjort, selv om det er obligatorisk. I dåpsliturgien er det derimot valgfritt.

Preses har selv forklart hvorfor han gjorde det. Han mener at verset er plassert feil i dagens liturgi. Han sier også at verset kan skape misforståelser for dem som er til stede og hører på. Jeg synes det er flott at preses utelot dette leddet. Det kan kanskje fremskynde arbeidet med en endring av gravferdsliturgien. Dagens liturgi kan bli bedre!

Innledningsordene

Noe som ikke har kommet frem i debatten etterpå, er at preses også strøk hele innledningen til skriftlesningene. Det synes jeg er forunderlig! At innledningen til skriftlesningen ble sløyfet er like kontroversielt som å sløyfe Joh 3,16. Jeg har ikke funnet noen kommentarer til dette. Preses selv har heller ikke sagt noe om hvorfor. Ordene som innleder skriftlesningene, er en viktig del av helheten i liturgien. Teksten har endret seg noe gjennom tidene.

1902:
Kjære kristne! Lad os høre hvad den hellige skrift vidner om dette livs forkrænkelighet, og om døden og dommen:

1977:
La oss høre hva Guds ord vitner om hvor forgjengelig dette liv er, og om døden og dommen.

2002 (og dermed dagens liturgi i 2026):
La oss høre hva Guds Ord vitner om livet og døden, om dommen og vårt håp i Jesus Kristus.

På forhånd ble det sagt at liturgien ved kongens gravferd i domkirken skulle være den samme som ellers blir brukt i alle gravferder i kirken. Både for høy og lav! Men å stryke innledningen er jo nettopp å gjøre forskjell på kong Salomo og

Jørgen hattemaker. Når selv preses i kirken kan gjøre så store endringer, hvordan skal da vi prester forholde oss til den fastsatte liturgien?

Dermed måtte jeg reflektere over eget arbeid med kirkens liturgier i mitt presteliv, helt fra studietiden og frem til i dag.

Studietiden

I studietiden på TF i 1970 årene var det svært liten interesse for liturgi. Da var det bare forkynnelsen og prekenen som sto i sentrum. For flere var liturgi bare et nødvendig onde. Begrepet «liturgisk teologi» hadde enda ikke blitt tatt i bruk. Jeg var en av dem i studentutvalget som ble bedt om å vurdere utkastene til den nye gravferdsliturgien. Det hadde jeg den gang selvfølgelig ikke forutsetninger for å kunne si så mye om. Jeg hadde ikke deltatt i mange gravferder. Derfor visste jeg heller ikke hvordan den fungerte i praksis. Men som sogneprest i Grorud hadde jeg rundt 70 gravferder i året. Det ga litt mer erfaring.

Tilbakeblikk

Etter kongens gravferd har jeg forsøkt å oppsummere noen tanker som er knyttet til enkelte ledd i liturgien og tradisjonene rundt en gravferd. Her er noen korte utdrag som viser noe av det som har blitt forandret underveis.

1977:
Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus. Vi er samlet her ved NNs båre.

Gud gir trøst til alle som vender seg til ham. Derfor vil vi hellige denne stunden ved Guds ord og bønn. La oss be:

Skriftlesningen innledes med:
La oss høre hva Guds ord vitner om hvor forgjengelig dette liv er, og om døden og dommen.

2002:
L | Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus.

Vi er samlet her for å ta avskjed med (navnet nevnes).
Sammen vil vi overgi *ham/henne* i Guds hender [og følge *ham/henne* til det siste hvilested].*
*Teksten i klammer kan utelates ved kremasjon.

Så høyt har Gud elsket verden at han gav sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv.

Så følger to alternative skriftord

Så kommer inngangsbønn som innledes kort med: La oss be.

Skriftlesningen innledes nå slik:
L | La oss høre hva Guds ord vitner om livet og døden, og dommen og vårt håp i Jesus Kristus.

Jeg synes 2002 får frem noen gode momenter som ikke var med i 1977.

Takke for livet

Etter noen år som prest oppdaget jeg at vi i kirkens liturgier ikke takket Gud for livet. Hverken i dåpen, konfirmasjonen, vielsen eller gravferden. Derfor begynte jeg å arbeide mer med skapelsesteologi. I 2003 skrev jeg blant annet en artikkel om dette i *Tidsskrift for sjelesorg* (3/2003) «Fiskeren Markus og menneskers møte med kirken».

Siden har det heldigvis kommet inn noen ord om takk.

Fra 2003 kunne vi si:
Evige Gud, vår tilflukt i sorgens tid, vær nær med din fred. Styrk oss i troen. Gi oss fremtid og håp. Vi takker deg for NN og det du gav oss gjennom *hans/hennes* liv.

Barmhjertige Gud, vi overgir *ham/henne* i dine hender. Du som har skapt oss i ditt bilde og gitt oss Jesus Kristus som vår Frelser, reis oss opp på oppstandelsens dag til evig liv hos deg.

Å kunne takke Gud både for livet og for det livet som har tatt slutt, var et stort fremskritt.

Nye generasjoner

Jeg liker ikke at vi prester snekrer våre egne liturgiske varianter. Det er viktig at vi er mest mulig lojale for å bevare kirkens enhet. Vi er ikke prester i selvstendige frikirker, men vi tilhører og er en del av vår felles norske kirke. Denne tilhørigheten forplikter.

Men på et prestemøte i Groruddalen rundt årtusenskiftet var gravferden et tema. Vi diskuterte hvordan vi best skulle lage minnetale og andakt. Vi gjennomgikk liturgien og vi fremførte de tekstene som vi hadde skrevet. Da sa en av de eldre prestene at poenget med gravferdsliturgien er å ikke gjøre det for lett for de pårørende, men å løfte opp en advarende pekefinger! Underforstått: pass dere for dommen!

Dette sier noe om hvordan forrige generasjon tenkte om hva en gravferd skal være og hva den skal inneholde! Denne advarende pekefinger fikk meg til å bryte min lojalitet ved alltid å endre teksten og si: «La oss høre hva Guds ord vitner om livet og døden, om *oppstandelsen* og vårt håp i Jesus Kristus».

Det er vel ikke først og fremst advarselen om dommen vi som prester skal løfte frem for de pårørende, men tvert imot troen på Kristi oppstandelse og hans seier over døden. Vår oppgave er å forkynne evangeliet og gjennom det gi de etterlatte trøst og livsmot til å leve videre midt i sorg og savn. Vise at vi som kirke står sammen med alle som sørger.

Når preses kunne tillate seg å stryke både Joh 3,16 og hele innledningen til skriftlesningene, gjorde han forskjell på Jørgen hattemaker og kong Salomo. Det sier meg noe om at ikke alt i liturgien for gravferd er like godt. Den trenger å bli revidert og tenkt gjennom på nytt.

Med bakgrunn i tidligere tiders syn på gravferden må vi tenke gjennom hva vi vil med liturgien for gravferd. Hva er poenget?

Hva er viktig? Er poenget å løfte opp en pekefinger og advare de pårørende om dommen? Eller er det å forkynne håpet og troen på hva oppstandelsen betyr for oss?

Bønn for avdøde

Dette er også et viktig punkt som vi må diskutere mer. I vår protestantiske tradisjon er det ikke lov å be for den døde. Vi kan bare be for de levende. Derfor er det noen som ikke liker at pårørende i minnetalen henvender seg til den døde i andre-person ('deg'/'du'). Men det gjør derimot en minnetale mye mer personlig og nær.

Katolikkene har lært oss noe om hvor viktig det er å kunne be også for de døde. I den katolske kirke ble det holdt rekviemmesse for kong Harald. Når jeg hver dag ber for den jeg elsker, vil jeg ikke slutte å be for hen når hen er død. Med dagens liturgi er det heldigvis i det minste lov til å takke Gud for det liv som har vært.

Å tenne lys

Lystenning har ikke alltid vært tillatt i vår protestantiske tradisjon. I den svenske kirke for vel hundre år siden (husker ikke når) skulle det alltid være stearinlys på alteret, men de skulle aldri være tent, fordi det var katolsk.

Under krigen var alt mørklagt. Blendingsgardiner foran alle vinduer. Da krigen endelig var slutt lengtet alle etter lys. Da stengte kirkevergen i Oslo alle gravlunder og kirkegårder på alle høytidsdager. Hensikten var at ingen skulle forville seg inn på kirkegårdene og gravlundene for å tenne lys. En stor debatt i Aftenposten fulgte. Et argument var at hvis det ble åpnet for lystenning ville det bli kaos på trikken!

Da jeg kom som prest til Bredtvet i 1986 hadde de små dåpslys. Jeg ønsket meg et stort dåpslys, et påskelys, som vi kunne tenne de små lysene fra. Men det turte ikke menigheten. Menighetsrådet mente det var for farlig. Jeg fikk høre at det var katolsk å tenne lys!

Det var først da kong Olav døde den 17. januar i 1991 at det norske folk våget å begynne å tenne lys! Da ble hele den snødekte

Slottsplassen fylt av levende lys! Kanskje det var en medvirkende årsak til at vi i Bredtvet kirke på påskedag i 1991 klarte å få innført påskelyset! Det ble tent i våpenhuset og båret inn i en høytidelig prosesjon.

I Grorud fikk vi en pengegave i 1993. Jeg ønsket å kjøpe inn en lysglobe til kirken. Da var det mange som hylte. Hvis det kommer en lysglobe inn i kirken melder vi oss ut av kirken med en gang! Lysgloben kom inn i 1996. Den ble til glede for mange. Hvis noen nå prøver å fjerne den, vil det sikkert bli masse protester!

I dag er det lov å tenne lys i mange kirker. Men forunderlig nok er det ikke lov med stearinlys i f.eks. Østre og Vestre krematorium i Oslo. Der er det bare tillatt med små elektriske lyspærer. Det eneste jeg fikk lov til på Østre for ett år siden var å tenne et lite telys og sette det på gulvet foran kisten. Det syntes jeg var stusselig. Argumentet var at kunsten på veggene ikke tåler stearinlys. Men elektriske pærer har ikke den samme symbolikken som levende lys.

Lysglobe og lystenning har heldigvis kommet for å bli. Når vi ikke klarer å sette ord på våre tanker og bønner, da gjør det godt å få lov til å tenne et lys. Da gjør vi noe konkret. Det er mye symbolikk i en lysglobe. Kristuslyset i midten og bønnelysene rundt ekvator.

Ved kong Haralds død var det mange som fikk gitt uttrykk for sine tanker og følelser. Da ble hele Slottsplassen fylt av både lys, blomster, tegninger og kosedyr.

Døden – hvordan ser vi på den?

Hvorfor har døden lenge vært så skremmende for mange? Da vi skulle bygge Romsås kirke i 1995 ønsket vi at det skulle anlegges en urnelund i skogen innenfor kirken. Men bydelsutvalget ville ikke ha døden inn i nærområdet! Noen år senere snudde de, men da var det for sent.

Ved noen sykehjem er inngangen til kapellet lagt slik at man må bære ut kisten der hvor søppelkassene står! Beboerne skal skånes for døden. Men det er sunt med åpenhet omkring døden. Da jeg

begynte som prest var det sjelden at barn var med i gravferder. Tanken var at barn sørger ikke. Eller at en gravferd er for farlig for dem. Men dette endret seg heldigvis etter hvert.

Gravferd i kirken

Da jeg begynte som prest sømmet det seg ikke at de pårørende selv bar kisten. Derfor stilte Jølstad med 6 mann i sorte dresser og side kapper og gikk inn og ut i militærlignende prosesjon. Den ordningen forsvant heldigvis etter hvert!

I 1985 var jeg et halvt år vikar i Skiptvet. Der åpnet jeg kirken for alle til gravferder. Da ble det en bygdekrangel som varte i mange år etterpå. Årsaken var at det bare var storbøndene, med stort fremmøte, som fikk bruke kirken. Alle andre måtte nøye seg med gravkapellet. Noen turte ikke spørre om å få lov til å bruke kirken. For tenk hvor flaut det ville være hvis det kom så få at det ville vært plass i kapellet. Men det var både nedslitt og stygt. De pårørende satt på benker som var vendt mot kistens langside. Dermed følte de at de satt på utstilling. Og orgelet, det var meget skrøpelig. Bygdekrangelen førte til at kommunestyret bevilget penger til oppussing av hele kapellet og nytt orgel kom på plass. Men fortsatt var det likevel bare storbøndene som fikk bruke kirken!

Den gangen i Skiptvet hadde de den skikken at når gravfølget kjørte gjennom bygda og til kirken, ble det lagt granbar eller kranser der hvor gårdsveien møtte hovedveien. Utenfor kirken/gravkapellet ble det satt opp et grantre med knekt topp. Det var en måte å uttrykke sorg på.

Jeg har i alle år ivret for at kirken skulle brukes mer til gravferder. Det er stor forskjell på et krematorium og et kirkerom. Kirkerommet omfavner hele livet, fra begynnelse til slutt. Derfor tenner jeg alltid det store påskelyset/dåpslyset ved gravferder. For i salmen synger vi: «dåpens lys forblir når livet slukner». (Salme 586 Fylt av glede, vers 5.) Det gir store perspektiver over en gravferd.

Mange menigheter sa at de ikke hadde kapasitet til å ha gravferder i kirken. Noen kirker ble pålagt å stille med kirketjener

bestemte dager. Men flere av de rike menighetene ville ikke det. Derfor hadde begravelsesbyråene egen nøkkel til disse kirkene/kapellene og ordnet alt selv uten noen medvirkning fra menighetens ansatte.

Tenk om den dagen kommer da også bryllupsbyråer overtar alt på samme måte!

Sorg og sorgarbeid

På praktikum ble vi undervist i sorg og sorgarbeid. Da lærte vi om de faste sorgstadiene som ble lagt frem av psykiateren Elisabeth Kübler-Ross. Men jeg oppdaget fort at det var altfor skjematisk. Ingen sørger likt. Det er mange måter følelsene kan komme til uttrykk på. Sorgen er like individuell som våre fingeravtrykk.

Da jeg begynte som prest var det for mange knyttet skam til det å gråte! Tenk om naboen ser at jeg gråter, var det noen som sa. Før begravelsen gikk de til legen for å få beroligende piller slik at de ikke skulle gråte. Jeg prøvde å motvirke dette ved å si: Det er lov å gråte. Vi er mennesker og ikke maskiner. Derfor trenger vi å gråte. Hvis vi stenger gråten og sorgen inn i oss, da blir den til en klump som setter seg fast i maven.

Savnet etter den vi har mistet vil alltid være der, men når vi får gråte, vil sorgen stilne etter hvert som tiden går. Samtidig må vi som prester ikke glemme dem som ikke sørger, men som tvert imot er glade og lykkelige over at den som ødela livet for dem endelig er borte.

Blomster

Ved gravferden var domkirken full av blomster. Men det var ingen kransepålegginger og ingen lesing av sørgebånd. Men dronning Sonja kom frem og la en rose på kisten. Jeg synes det er fint når pårørende, både barn og voksne legger blomster og tegninger på kisten. Enten det skjer inne eller ute ved graven.

Da jeg begynte som prest hadde de noen steder skikken med at alle kranser skulle legges opp på hverandre oppå kisten. Senere ble det mer vanlig at presten leser opp fra sløyfene som er på

blomster og kranser. Men noen prester vil ikke at vi skal gjøre det. Jeg mener tvert imot at det å lese opp fra sløyfene er en viktig diakonal og sjelesørgerisk oppgave. Det hjelper de pårørende videre i sorgprosessen.

Var inte rädd för mörket!

Møtet med døden kan føles som om mørket senker seg ned over oss. Det kan skape både angst og frykt. Derfor har vi som prester en viktig oppgave i møte med de pårørende. Vi skal prøve å gi dem trøst og hjelp i sorgen. Da hjelper det ikke med en advarende pekefinger!

«Var inte rädd för mörket» er tittelen på et dikt av den svenske poeten Erik Blomberg (1894-1965). Dette diktet kan være til trøst inn i mørket, ja dødens mørke.

Var inte rädd för mörkret,
ty ljuset vilar där.
Vi se ju inga stjärnor,
där intet mörker är.

I ljusa irisringen,
du bär en mörk pupil,
ty mörkt är allt som ljuset
med bävan längtar till.

Var inte rädd för mörkret,
ty ljuset vilar där.
Var inte rädd för mörkret,
som ljusets hjärta bär.

Det er mange som har satt musikk til dette diktet. Den jeg synes er finest er komponert av min sønn Joachim Knoph.

Du kan finne flere innspillinger både på YouTube og Spotify ved å søke: Joachim Knoph, Var inte rädd för mörkret

Tekstgjennomganger

Tobias Ålöw
postdoktor i Det nye testamentet
ved Det teologiske fakultet, UiO
tobias.alov@teologi.uio.no

Domssøndag / Kristi kongedag

søndag 22. november 2026

Jes 57,14–16 Jeg vil ikke evig føre klagemål
Åp 20,11–13 Livets bok
Matt 25,31–46 Dommen

Domsöndagen eller *Kristus konungens dag* är kyrkoårets sista söndag och infaller mellan den 20 och 26 november, innan adventstiden tar vid. Tematiken kan och har tidvis uppfattats som problematisk. Talet om Guds dom skapar lätt rädsla och väcker frågor om hur den kan förenas med Guds kärlek och nåd. Den äldre betoningen på domen har sålunda i modern kyrklig praxis kommit att kompletteras – ja, till viss del ersättas – av en accentuering på Kristi återkomst samt hans makt och seger över ondskans makter. För Guds dom kan också förstås som att orättvisor avslöjas, offer får upprättelse och det goda slutligen segrar. På Domsöndagen påminns vi om att det är Gud som har det sista ordet om världen och om våra liv. Det är inte vi som ska döma – domen ligger i Guds händer. Samtidigt är Gud den som har skapat oss och som i kärlek har kommit oss nära som människa i Jesus Kristus. Därför får vi, också när domens allvar står i centrum, vila i tilliten till Guds kärlek och omsorg om oss.

Matt 25:31–46: Människosonens dom

Domsöndagens evangelietext avslutar den tämligen omfattande undervisning om tidens slut som den matteiske Jesus ger sina lärjungar på Olivberget strax innan den sista påsken i Jerusalem (kap. 24–25). Det så kallade ”Talet om tidens slut” följer på hans domsord över de religiösa ledarna – faktiskt över hela det släkte som inte hörsammat inbjudan till himmelriket – som i 23:38–39

når sitt klimax med Jesus uttryck för sin sorg och frustration över Jerusalems ovillighet att lyssna och samlas till honom, då han säger:

> [38] Nu får ni själva ta hand om ert övergivna hus [Templet].
> [39] Ty jag säger er: ni ser mig inte mera förrän den dag då ni säger: *Välsignad är han som kommer i Herrens namn.*«" (23:38–39).

Detta uttalande om hans återkomst får lärjungarna att fråga: »Säg oss när det skall hända. Och vad blir tecknet för din återkomst och för tidens slut?« (24:3). Perikopen om *Människosonens dom* (25:31–46) utgör alltså del av den matteiske Jesu svar på denna fråga.

Medan de föregående liknelserna om brudtärnorna respektive talenterna (25:1–13, 14–30) har fokuserat på lärjungarna och uppmanat dem att leva beredda på Jesu oväntade återkomst, flyttar 25:31–46 fokus från Jesu judiska efterföljare till de hedningar, dvs. icke-judar ("folkeslagene" i *Bibel 2024*), som aldrig hört om Jesus och hans undervisning och beskriver de kriterier enligt vilka dessa kommer att dömas.

Exegetisk utredning

31 När Människosonen – en titel som hämtas bland annat från Dan 7:13–14 och den matteiske Jesus upprepat använder om sig själv (ex. 8:20, 9:6, 10:23, 11:19) – kommer i sin kungliga härlighet (för det grek. begreppet *doxa* bär alltid på kungliga övertoner i Matteus evangelium) tillsammans med alla sina änglar, då skall han sätta sig på härlighetens tron (jfr. 16:27, 24:30, 26:64; Upp 20:11). 32 Och alla folk dvs. alla icke-judar skall samlas inför honom, och han skall skilja mellan människorna som utgör hednafolken som herden skiljer fåren från getterna.

Med dessa ord ger den matteiske Jesus uttryck för den inom den samtida judendomen vanliga föreställningen om två separata domar; en dom av judarna och en av alla andra folk. Textavsnittet handlar om den senare och utesluter Israel i detta sammanhang.

Det skall tilläggas att avsnittet inte heller behandlar domen av de troende, utan fokuserar domen av de hedningar som inte känner Jesus och hans undervisning, de *icke-omvända icke-judarna*. Att så är fallet antyds av hur dessa människor inte förstår den nära identifikationen mellan de människor de antingen hjälpt eller inte hjälpt och Jesus i vv. 40 respektive 45. Denna oförståelse förutsätter att de inte är bekanta med Jesus sedan tidigare.

33 Han människosonen skall som en herde ställa fåren till höger om sig dvs. på den sida som i antik judisk och närliggande kultur i allmänhet förknippades med ära och gunst (jfr. 1 Mos 48:12–19) och getterna till vänster. Denna ”liknelse” hämtas från vardagslivet och det förmodas vara bekant för såväl lärjungarna som de första läsarna att får och getter ofta betade tillsammans i en och samma hjord under dagen för att sedan skiljas från varandra på kvällen, eftersom getterna är mer känsliga för nattens kyla än fåren som föredrar den friska luften utomhus. Att de rättfärdiga identifieras med fåren är väntat med tanke på hur Jesus tidigare i berättelsen liknat både *Israels folk* (9:36; 10:6; 15:24; 18:12–14) och *lärjungarna* (10:16) vid just får. Här tillämpas samma metafor på icke-judarna. Anledningen till valet av getter som symbol för de orättfärdiga är emellertid svårare att skönja. Både GT och samtida judisk kultur har en i grunden positiv inställning till getter. Troligtvis har valet inte att göra med någon egenskap hos getterna själva, utan just med att de – som ju antyds av liknelsen – drevs tillsammans med fåren under dagen men separerades inför natten. Getter blev på så sätt den naturliga motsatsen till får. Oavsett understryks den enkelhet med vilken Människosonen/domaren, till skillnad från tjänarna i *Liknelsen om ogräset*, 13:24–30, identifierar och skiljer de rättfärdiga och de orättfärdiga från varandra.

När själva domsdialogen börjar i v. 34 försvinner bilden av herden och hans hjord ur sikte. I stället framhävs det som har varit underförstått redan i omnämnandet av ”människosonen”, ”härlighet”, ”tron” och även i herdemetaforen (jfr. 2:6, »*ty från dig skall det komma en hövding, en herde för mitt folk Israel.*»), nämligen att Människosonen är ”kung”: 34 Sedan skall kungen säga till dem som står till höger: ’Kom, ni som har fått min faders

välsignelse, och överta det rike (jfr. 8:11–12) som har väntat er sedan världens skapelse. För 35 Jag var hungrig och ni gav mig att äta, jag var törstig och ni gav mig att dricka, jag var hemlös och ni tog hand om mig, 36 jag var naken och ni gav mig kläder, jag var sjuk och ni såg till mig, jag satt i fängelse och ni besökte mig.' Med undantag för att *besöka de fångna* (jfr. Heb 13:3) är alla de gärningar som räknas upp väl belagda barmhärtighetshandlingar i judisk tradition. 37 Då kommer de rättfärdiga att fråga: 'Herre, när såg vi dig hungrig och gav dig mat, eller törstig och gav dig att dricka? 38 När såg vi dig hemlös och tog hand om dig eller naken och gav dig kläder? 39 Och när såg vi dig sjuk eller i fängelse och besökte dig?' De rättfärdiga kan i ärlighetens namn inte minnas att de någonsin gjort en enda av dessa goda gärningar gentemot kungen/Människosonen, men 40 Kungen skall svara dem: 'Sannerligen, vad ni har gjort för någon av dessa minsta som är mina bröder, det har ni gjort för mig.' Principen som uttrycks har rötter i GT, där Herren på liknande sätt identifierar sig med de fattiga (ex. Ords 14:31; 19:17), men liknar också rabbinernas föreställning om "det bemyndigade sändebudet" (hebr. *shaliach*), som ansågs vara jämlikt med den han representerade. En liknande idé har dessutom uttryckts redan i 10:40–42:

> 40 Den som tar emot er tar emot mig, och den som tar emot mig tar emot den som har sänt mig. […] 42 Och den som ger bara så mycket som en bägare friskt vatten åt en av dessa små *därför att* det är en lärjunge – sannerligen, han skall inte gå miste om sin lön. (min kursivering)

Men med den avgörande skillnaden att lärjungens relation till Jesus där, till skillnad från i 25:31–46, förmodas vara känd, vilket antyds av frasen "*därför att* det är en lärjunge". Den närmaste parallellen tycks emellertid vara den princip som 1 Mos 12:3 ger uttryck för, när de utomståendes öde sägs bestämmas av hur de behandlar Abraham och hans ättlingar: »Jag skall välsigna dem som välsignar dig, och den som smädar dig skall jag förbanna.«. På liknande sätt hävdar den matteiske Jesus att hednafolkens eskatologiska öde avgörs av hur de behandlat Jesus/Abrahams son (1:1) och hans familj (12:50; 28:10), dvs. "dessa minsta som är mina bröder" – ovetande om att de är just detta.

41 Sedan skall han säga till dem som står till vänster – på den sida som förknippades med förbannelse: ’Gå bort från mig, ni förbannade, till den eviga eld (jfr. 18:18) som väntar djävulen och hans änglar. Så upprepas den tidigare listan över rättfärdiga gärningar, men nu i negativ form: 42 Jag var hungrig och ni gav mig inget att äta, 43 jag var törstig och ni gav mig inget att dricka, jag var hemlös och ni tog inte hand om mig, jag var naken och ni gav mig inga kläder, sjuk och i fängelse och ni besökte mig inte.’ Och på liknande sätt som de rättfärdiga protesterade 44 Då kommer också de orättfärdiga att urskulda sig och fråga: ’Herre, när skulle vi ha sett dig hungrig eller törstig eller hemlös eller naken eller sjuk eller i fängelse och lämnat dig utan hjälp?’ Principen om Kristi identifikation med sina efterföljare är fortsatt densamma som tidigare, fast omvänt: 45 Då skall han svara dem: ’Sannerligen, vad ni inte har gjort för någon av dessa minsta, det har ni inte heller gjort för mig.’

Till sist avslutas textavsnittet med summeringen 46 ’Dessa förbannade skall gå bort till evigt straff men de rättfärdiga till evigt liv.’

Homiletisk reflektion

Det är frestande att läsa och predika Matt 25,31–46 som ett påstående om att vi möter Kristus i vår medmänniska och därför även som en uppmaning att visa barmhärtighet mot vår nästa – särskilt de nödställda och utsatta. Så har texten ofta tytts och utlagts. Men i den mån tolkningen som anförts ovan är korrekt så svarar en sådan läsning dåligt mot textens budskap och illokuta funktion. Inom berättelsen informeras lärjungarna (och i förlängningen så även läsaren som befinner sig utanför texten) om hur de icke-omvända icke-judarna kommer att dömas, men texten bär inte på någon – varken uttrycklig eller indirekt – anmodan till församlingen eller någon annan att göra de goda gärningar som beskrivs och även om överlappningen inte är fullständig så svarar dagens församling snarast mot ”dessa minsta” som är Kristi bröder, vilka är mottagarna av, inte subjekten bakom, de barmhärtighetsgärningar som omtalas. De ovetande hedningarna får däremot själva aldrig denna information. Skulle de få den är de inte längre ovetande och då aktiveras en annan mekanism för deras räddning, nämligen omvändelse och dop.

Således hamnar vi i något av ett ”homiletiskt dödläge” och vi måste som förkunnare fundera över *om* – och i så fall *hur* – passagen talar till oss som församling idag.

En möjlig homiletisk utgångspunkt är att fokusera mer på söndagens tema än på just denna text och låta Matt 25,31–46 utgöra del av en större utredning av hur de bibliska texterna och kyrkan ser på Guds dom. Ett annat alternativ skulle kunna vara att ta texten som utgångspunkt för ett understrykande av hur Kristus fortsatt identifierar sig med sin församling och kommer döma de icke-omvända hedningarna utifrån hur de behandlat hans bröder och systrar. Denna nära identifikation säger en hel del om hur viktiga vi är i Guds ögon. Man skulle också – om man insisterar på att finna en praktisk tillämpning utifrån texten – kunna anföra ett sorts *hur mycket mer*-argument: om redan de icke-omvända hedningarna kan göra goda gärningar hur mycket mer bör då inte vi som troende göra gott mot våra syskon i tron och mot våra medmänniskor.

Salmeforslag

505 – Vreidedagen han skal renna
510 – Herre når din time kommer
511 – En dag skal Herrens skaperdrømmer møte
312 – Til himlene rekker din miskunnhet Gud
321 – Løftene kan ikke svikte

Kristin Stang Meløe
prest og pensjonist
kristinsme@gmail.com

1. søndag i advent

29. november 2026

Jes 61,1–3 Et nådens år med gjengjeld
Åp 5,1–5 Boken med de sju segl
Luk 4,16–22a Jesus står frem i Nasaret
Fortellingstekst Matt 21,1-17 Inntoget i Jerusalem og barna

Et nådens år

Et nytt kirkeår begynner og det ropes ut «et nådens år fra Herren». Å gå inn i det nye kirkeåret med et nådetilsagn kan vi saktens trenge, i denne vår urolige verden. Der det utropes nåde, forkynnes det også håp. Kirkeåret gir en god pedagogisk mulighet til å gi hjelp, ro og rytme til å reflektere over hvordan troen utfolder seg i livet. Forventning, julefryd, fastetid og oppstandelsesglede er på et vis det samme år etter år, og likevel forskjellig fordi samfunnet og verden forandrer seg. Nå rettes blikket fremover i forventning om det som skal komme; aller først forberedelsen til *adventus Domini*, deretter – i åpenbaringstiden – erkjennelsen av hvem Jesus er, og siden etterfølgelsen og troens vekst og modning i treenighetstiden.

I den romersk-katolske kirken og i de lutherske kirker er adventstiden fire uker, og første søndag i advent er søndagen som kommer nærmest Andersmesse som er 30. november. Dermed vil 1. søndag i advent alltid komme mellom 27. november og 3. desember. Andersmesse er minnedagen til St. Andreas, apostelen, som etter tradisjonen skal ha blitt korsfestet på et x-formet kors, et andreaskors. Advent som markeringen av forventningen om Jesu fødsel vokste fram fra ca. 700-tallet. De ortodokse kirkene

samt de orientalsk-katolske har en 40 dagers adventstid som starter 15. november, og forberedelsestiden før jul er dermed like lang som fastetiden før påske.

Advent er forberedelsestid, og fra begynnelsen av 1900-tallet kom tradisjonen med adventskalender og adventskrans. Begge deler kom til Norden og Norge via Tyskland, akkurat som juletreet. For den som vil konkretisere og visualisere adventstid og adventsforventninger, kan det fremdeles være inspirasjon å finne i Vera Mollands bøker «Helg og høytid i hjemmet» (1978) og «Årets rytme» (1979).

I mange menigheter vil det være gudstjeneste for store og små denne søndagen, og da kan det være naturlig å bruke fortellingsteksten om Jesus som rir inn i Jerusalem.

> *Dagens bønn*
> Nådige Gud, du kommer oss i møte med frelse. Vi ber deg: Gi oss et nådens år der knuste hjerter blir hele, undertrykte blir satt fri og vi kan lovsynge din Sønn Jesus Kristus, vår Herre, som med deg og Den hellige ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Alt i ruiner, uverdige tjenere og fremtidshåp

Alle tekstene denne dagen peker mot fremtid. GT-teksten er eteretiksilsk og fra Tritojesaja (kap. 55–66 i Jesajaboka). Jerusalems tempel er i ruiner, og det tales til et prøvet folk som lengter etter frelse. Og frelsen skal komme; Sion skal gjenreises, sorg skal bli til glede, de som er bundet skal frigjøres. Teksten har både i motiv og språk likhetstrekk Herrens lidende tjener-sangene i Deuterojesaja (kap. 40–55), noe som kan tyde på at denne teksten forelå samlet og var kjent før Tritojesaja. Uttrykket «Herren Guds Ånd er over meg» går inn i en lang bibelsk tradisjon der ånden kommer over framtidige ledere som dommere, konger og profeter (se f.eks Otniel i Dommerne 3,10 og Jefta i 11,29; Saul i 1 Samuel 11,6; Esekiel i Es.11,5 m.fl.) V. 1b–2a «Han har sendt meg for å forkynne et godt budskap.... for å rope ut et nådens år fra Herren» kan vekke assosiasjoner til 3 Mos 25 og beskrivelsen av jubelårtradisjonen.

Teksten fra Johannes Åpenbaring er med sine allusjoner og referanser krevende som lesetekst i en gudstjeneste. Forfatteren av Åpenbaringsboka presenterer seg nærmest som en ny Esekiel, og Åpenbaringsboka har i store trekk samme struktur som Esekiels bok. For eksempel spiller Åp 5,1 på Esek 2,9–11 hvor en hånd rekker profeten en bokrull.

Martin Luther var ikke glad i Åpenbaringsboka i det hele tatt. I sin fortale til Johannes Åpenbaring (1522) sier han at enhver får gjøre seg opp sin egen mening, men han selv holder boka verken for apostolisk, profetisk eller at den peker mot Jesus. Han vil derfor heller holde seg til de bøkene som rent og klart viser ham Kristus. Et annet blikk på Åpenbaringsboka finner vi i Hans Johan Sagrustens «Johannes Åpenbaring – ein samtidsvisjon». Her kalles boka til «han som satt på tronen» for *framtidsboka,* og denne boka er i Guds hånd. Boka er lukket med sju segl, og ingen, verken i himmelen eller på jorda, kan dermed åpne den og se inn i framtida. Fremtiden er skjult for oss. Likevel – det finnes én som kan åpne seglene og boka, og det er han som har seiret – Davids rotskudd, løven av Juda. Dette er messianske betegnelser (Jes 11,1–10; Gen 49,9–10). I versene etter vår tekst, v. 6ff, får vi vite at løven er lammet som er slaktet, og lammet har frikjøpt alle mennesker for Gud. Leseren vil forstå at det er Kristus som er den som kan åpne boka.

Verdens korteste preken

Lukas antyder at Jesus pleide å gå i synagogen på sabbaten, og denne dagen er han i hjembyen sin, Nasaret. Markus og Matteus gjengir, sannsynligvis, samme hendelse, men i en mer kortfattet form. Det kan se ut som Lukas omskriver og utvider fortellingene hos Markus og Matteus i tråd med sitt uttrykte forsett i 1,1–3. Enten vil Lukas korrigere de to andre, eller ta et redaksjonelt grep for å gjøre tydelig hva som er Jesu oppdrag og hvem han er: Han er den som har Herrens Ånd, han er Den salvede, og hans oppdrag er å frigjøre fanger og undertrykte, helbrede syke og rope ut et nådens år fra Herren. Hos Lukas fungerer denne hendelsen som en programerklæring før Jesus for alvor starter sitt offentlige virke, og sekvensen presenterer Lukas' ledemotiv både i evangeliet og i Acta.

Først leser Jesus fra Jesajaboka. Det betyr at han kunne lese, noe som kun gjaldt ca. ti prosent av befolkningen. Kanskje valgte han selv teksten, eller kanskje var det en tekst bestemt for dagen, en *haftarah*[1]. «Πνεύμα κυρίο έπ› έμε, ου εινεκέν εχρισέν με εύαγγελίσασθαι πτωχοις,…», leser han. «Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et godt budskap for fattige…». (Ordet εχρισέν, *echrisen*, aor.akt. av verbet χρίω, *chrio*, å salve, finner vi igjen i *Kris*tus, den salvede) «Herrens Ånd er over meg» vekker assosiasjoner til konger og profeter. Lukas har allerede i 3,22 beskrevet hvordan Ånden i dåpen kom over Jesus i en dues skikkelse, og fylt av Ånden vendte Jesus tilbake fra Jordan (4,1). Etterpå, etter fristelsene i ørkenen, dro han i Åndens kraft (4,14) tilbake til Galilea. Det gode budskap skal forkynnes for fattige, πτωχοις (πτωχος – *ptochos*: fattig). Ordet som er brukt her betyr ikke fattig bare i betydningen av å mangle penger, men å virkelig være på bunnen av samfunnet i enhver henseende; uten familie eller sosialt nettverk, utskudd så forkomne og miserable at de ikke engang kunne tjene som slaver. Den eneste måten de kunne berge seg på, var å tigge mat fra fremmede. Til disse aller mest forkomne og foraktede skal forkynnes et godt budskap.

Teksten Jesus leser fra Jesaja kombinerer 61,1a; 58,6 og 61,2a med Jes 42,7 og er dermed i utgangspunktet ikke én sammenhengende tekst. Dette taler imot at det er en *haftarah* som leses. Heller tyder det på at Lukas stiller disse versene sammen for å vise hva som nå er i ferd med å skje. Han lar Jesus gjøre Jesajas ord til sine og bygger opp mot det som kommer etterpå, når Jesus holder kanskje verdens korteste preken: «I dag er dette skriftordet blitt oppfylt mens dere hørte på». Forsamlingen tar forventningsfullt og positivt imot Jesu ord. På gresk står det εμαρτύρουν (*emartýroun*), dvs. de ga vitnesbyrd, vitnet. På norsk er det oversatt med at de roste ham. Bibelens 1930-utgave sier at «de alle gav ham vidnesbyrd». I alle fall tar de godt imot det han sier, og de undrer seg over at disse «nådeordene» kommer fra Josefs sønn, som de jo selvsagt kjenner fra før. Det virker som om menigheten i synagogen denne sabbaten er stolt over sitt bysbarn.

1 En *haftarah* er en tekst fra profetene som leses/synges etter Torah-lesningen. Et pussig sammentreff er at da jeg sjekket hva som i skrivende stund er denne ukens haftarah (5.sept.), så er det nettopp fra Jesajaboken, fra 61,10-63,9.

Hos Matteus er undringen kanskje enda større, og der ramses hele familien med mor og søsken opp for å underbygge hvor merkelig det er at Jesus taler med slik visdom (Matt 6,2–3). Og med denne undringen avsluttes v. 22 i dagens tekst. Men Jesus fortsetter, og nå forholder han seg ikke lenger til teksten, men kommer med konfronterende ord om seg selv og hvorfor han ikke utfører hos dem i Nasaret det samme som han gjorde i Kapernaum (v. 23). Han forutsier at han vil bli avvist, før de har uttrykt noe som helst i den retning. Det hele ender med at forsamlingen, som i utgangspunktet tok godt imot det Jesus sa, nå vender seg mot ham. Og det er jo faktisk Jesus selv som framprovoserer raseriet, men dette ligger utenfor dagens prekentekst og vil nok ligge på siden av adventssøndagens tematikk. Nå er det tid for å forberede mottakelsen av han som er oppfyllelsen av Jesajas ord om å komme med det gode budskap, frigi fanger, gi blinde synet igjen, sette undertrykte fri og rope ut et nådens år for Herren.

På vei mot en preken

Kirkeåret begynner med en programerklæring: rope ut et nådens år fra Herren. Lukas' sammenstilling av Jesajaversene gir innhold til hva dette nådens år innebærer, og samtidig klinger både Marias lovsang (Luk 1,47–53) og saligprisningene (Luk 6,20–26) med i bakgrunnen for oss som kjenner hele historien.

«I dag er dette ordet blitt oppfylt mens dere hørte på», sa Jesus. Ordene fra Jesaja ble oppfylt her og nå, for øynene på alle som var i synagogen. Å høre et godt budskap, forkynnelsen om et nådens år og om frihet for fanger liker vel alle, især om man åndeliggjør eller oppfatter ordene metaforisk. Det er når forsamlingen skjønner at dette er ment konkret; at oppfyllelsen er skjedd her og nå med Jesus, at forargelsen inntrer og raseriet vekkes.

Det er ingen grunn til å åndeliggjøre Jesu ord i synagogen i Nasaret. For frelse er hos Lukas aldri bare et åndelig fenomen. Han knytter det sammen med det konkrete hverdagslivet, eiendom, penger og strukturer som holder folk i ufrihet og fattigdom. Mens Matteus i Bergprekenen lar Jesus si «salige er de fattige i ånden» (Matt 5,3), sier Lukas «salige er de fattige». Og når Matteus fortsetter etter saligprisningene, er det med ord

om å være jordens salt og verdens lys (Matt 5,13f), mens Lukas fortsetter med ve-rop over de rike og mette. (Flere eksempler på hva Jesus sier om rikdom og status hos Lukas, se bl.a. 6,20–26; 7,18–23; 12,13–21; 14,12–14; 16,1–12, 19–31; 18,18–26; 19,1–10).

Jesu programerklæring konkretiseres gjennom hele Lukasevangeliet og peker på en radikal fordeling av rikdom og ressurser.

Vil våre menigheter «rose og undre seg over ordene» som blir lest og talt, eller vil de bli forarget og sinte over at Jesaja-teksten hos Lukas peker på konkrete samfunnsmessige og sosioøkonomiske forhold? Den som vil at kirkens forkynnelse bare skal være om det åndelige, og ikke om de timelige, har ikke lest Lukasevangeliet. Likevel går det an å tale radikalt og konkret, som Jesus i Lukasevangeliet, om fordeling, rikdom og status uten at man gir seg inn på partipolitikk.

Også i våre menigheter blir ordene oppfylt «i dag» når vi hører dem lest som Jesu ord. Jesus blir nærværende når vi hører hans ord. Vi vet at vi trenger å bli forkynt et nådens år, fordi uten nåde går vi til grunne som mennesker – og ikke bare åndelig talt. Vi trenger nye håpefulle begynnelser hvor vi kan se våre medmennesker med Jesu blikk.

Jesus lanserte sitt oppdrag fra hjemstedets synagoge. Det samme oppdraget gjelder også kirken og menighetene i vår tid.

Salmeforslag

Salmen «Gjør døren høy» er, med god grunn, nesten obligatorisk denne første adventssøndagen. Salmen er skrevet til denne dagen av Georg Weissel (1590-1635) og er bygget over Sal 24,7–10 «Løft hodene, dere porter, ja løft dere, eldgamle dører, så ærens konge kan dra inn…». Selv om dette er en liturgi for innføringen av paktes ark i Jerusalems tempel, har salmen fra oldkirken tjent som en fortolkningsnøkkel for Jesu inntog i Jerusalem. Vers 3 i «Gjør døren høy» har med «Han roper ut et nådens år…» en tydelig referanse til dagens prekentekst hvor Jesus leser fra Jesaja 61,1f.

5 – Gjør døren høy
19 – Nå tenner vi det første lys
903 – Hosianna, Davids Sønn
22/23 – Hosianna, Davids Sønn
573 – Gi oss no en nådestund, o Jesus
18 – Mens frost og vintermørke rår
716 – Herre, jeg vil gjerne takke
308 – Nå la oss takke Gud

Benyttet og herved anbefalt litteratur

Amy-Jill Levine, Mark Zvi Brettler (ed.): «The Jewish Annotated New Testament», Oxford University Press, 3. oppl. 2026

Amy-Jill Levine, Ben Witherington III; «The Gospel of Luke», Cambridge University Press 2018

Hans Johan Sagrusten «Johannes' openberring. Ein samtidsversjon» Verbum 2023 2.oppl.

Benedicte Bjørkmo
sokneprest i Gjemnes og Øre, Møre
benedicte.bjorkmo@gjemnes.kommune.no

2. søndag i adventstiden

6. desember 2026

Jes 65,17–19 Ny himmel og jord
1 Kor 15,50–57 Vi skal bli forvandlet
Luk 21,27–36 Guds rike er nær, våk og be.[1]

Skitt! Skal alt bli nytt?

Det eksploderte på himmelen. Plutselig var det et rødoransje flammehav som kastet seg oppover hvelvingen i det stumme kveldsmørket. Himmelen stod i brann! Jeg stod skrekkslagen og så på det som skjedde foran meg. Hjertet slo i full panikk og jeg nærmest ropte høyt ut: «Å nei! Kommer du tilbake nå Jesus?! Jeg er ikke klar!»

Episoden begynner å bli noen år gammel, men jeg husker den godt. Jeg var på besøk i barndomshjemmet i Hustadvika, og skulle ta meg en kveldstur ut, men som da altså resulterte i frykt for opprykkelsen. Hva i all verden var det som skjedde på himmelen? Var det Jesus som kom? Det var nok ikke det. Det var gassfeltet Ormen Lange som tente flammetårnet i mørket.

Et 65 meter høyt tårn som tester trykkavlastningen på gassen er gitt å sette spor når det er mørkt rundt en. Flammen kan bli opp til 100 meter høy og gi fra seg både sterk lyd og kraftig lys på nattehimmelen. Spøkefullt bruker min far fra Romsdal å si at «når flammen lyser opp hele Hustadvika kommune, er det den eneste tiden hustadvikingene er opplyst».

1 Merk at noen ønsker å begynne på vers 25, siden vers 27 starter med "da".

Opplyst til tross; den er begrenset i både størrelse og publikum. Det som derimot skjer i skyen i dagens prekentekst fra Lukas 21, skal omfatte hele verden:

> *Da skal de se Menneskesønnen komme i skyen med stor makt og herlighet. Men når dette begynner å skje, da rett dere opp og løft hodet! For da skal dere snart bli satt fri.*
> (Luk 21, 27–28)

Der jeg ved første øyekast, i møte med dagens prekentekst og bevenen ved Jesu tilbakekomst, forstår at en pave på 1200-tallet ønsket at kirkens adventsfarge skulle være sort, innser jeg etterhvert at denne adventsteksten ikke er bekmørk (Næss, Helene: Årets ritualer, s 114). For enn hvor mye skrekk og gru vi kan lese inn i de kosmiske forholdene fra vers 25 (to vers før dagens tekst), er imperativene å rette seg opp og løfte hodet: Jesu gjenkomst i herlighet skal bli vår forløsning. Ikke vår forferdelse. Samtidig kommer vi ikke unna det faktum at det er et hellig alvor som venter: Jesus *skal* komme tilbake. Jorden *skal* rokkes - og det blir en annerledes fødsel enn den vi feirer julenatt. Tør vi å utdype dette i en ellers så «koselig» adventsstund? For noen er dette en befriende tanke, for andre kan det vekke frykt. Jesu ord i dagens fortellingstekst (Joh 14,1–11) blir derfor viktig å ta med seg inn i alvoret: «La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg! I min Fars hus er det mange rom». Tenk for en gjestfrihet: Han som har forberedt mange rom for oss i sin Fars hus, var det ikke rom for i herberget.

Gud er nær

2. søndag i advent kan stå under flere paroler; forventningens og forløsningens adventssøndag, Jesu gjenkomst i himmelsk herlighet, eller kirkens menneskerettighetssøndag. I møte med alle disse overskriftene, lyder Jesu ord fra evangelieteksten om å våke og be: Guds rike er nær. Jesu Kristus skal gjøre alt nytt. Jorden skal forvandles. Lesetekstene peker også mot dette: Jesaja 65 vitner om at vi venter en ny himmel og en ny jord, og at vi skal glede og fryde oss til evig tid over det som Gud skaper. Paulus i 1 Kor 15 fryder seg over at også *vi* skal bli forvandlet, og vi har fått seier ved vår Herre Jesus Kristus.

Adventidstiden i kirken peker på et dobbelt komme: Vi venter på Herrens komme hvor vi kneler og bøyer hodet mot krybben, og vi venter på hans siste komme hvor vi retter oss opp og løfter hodet. Samtidig er han allerede her, i dag. I brødet og vinen, ved døpefonten, der to eller tre er samlet i hans navn, eller som vi synger i salmen «I et skur ved Betlehem": «Han er her når vi synger, han gir liv, lek og latter, himmelrikets skjulte skatter. Og vi ser: Gud er god».

I møte med den kristne troen kan man føle at mye nettopp er skjult. Vi tror på en Gud vi ikke kan se, som kom som en baby og som skal komme igjen som konge. Vi holder fast ved to tusen år gamle sakramenter, og har like lenge lest ordene om at Jesus kommer snart tilbake.

Det skjedde verken på disiplenes tid, eller har skjedd til nå. Likevel utfordres vi til å være på vakt og ikke la «hjertet bli sløvet av rangel og drikk og dagliglivets bekymringer, så den dagen plutselig kommer over dere som en snare» (Luk 21,34). Her kunne vi kanskje ha hentet frem noe fra den tidlige kirkens fokus på førjulsfaste: Hvordan kan vi i adventstiden, så vel som resten av året, forberede oss på Jesu andre komme? Hvordan skal vi leve i ventetiden og med forventning til det som endelig skal komme én eller annen dag i verdens historie?

En rett holdning

Jesu ord om at vi skal rette oss opp og løfte hodet i Luk 21,28, leder meg til tanken om det norske ordet frelse. *Det Norske Akademis ordbok* (NOAB) forklarer etymologien på ordet «frelse» slik: «av norrønt *frjáls* 'fri-hals (som har halsen fri, i motsetning til trellen som hadde klave)'». Det er med en utstrakt, fri hals i både fysisk og åndelig forstand at vi skal få oppleve den endelige frigjørelsen. Det beste ligger foran. En total frigjørelse venter. Til og med naturen lengter med sukk skriver Paulus i Rom 8,19–25. Her kan det være interessant å se paralleller til dagens andre lesetekst i 1 Kor 15,50–57: Det som så lenge har vært venting, lengsel og fødselsrier skal lede til forvandling, oppstandelse og seier.

Jeg har tenkt noen ganger på den frykten jeg kjente på da jeg så flammehavet utspille seg foran øynene mine den høstkvelden for noen år siden. Hvorfor jeg ble så redd for at Jesus skulle komme tilbake? Handlet det om frelsesvisshet? Eller handlet det mest om å ville leve litt mer, og få fortsette å være et menneske på godt og vondt? Rett og slett ikke være klar for å gi slipp på livet, for det er jo så mye mer å se! (Og apropos «å se»: Se gjerne etter hvor mange ganger Jesus snakker om å se i dagens prekentekst).

En fordom jeg møtte flere ganger mens jeg var i tenårene, var at «kristne er så kjedelige, fordi det er så mye de ikke får lov til å gjøre». Jeg kjente meg aldri igjen i den påstanden; jeg ville heller oppleve alt Gud hadde på lager for meg. Jeg hadde livslyst. Og i møte med en tidlig Kristi gjenkomst, var det så mye jeg ville gå glipp av her på jorden. Hva med alt jeg ennå ikke hadde fått vært med på i dette livet? Også mannen min kan kvittere på det; han har et klart minne av at han allerede som 7-åring tok et standpunkt om å tro på Jesus, mens han i samme sekund ble redd for at Han snart skulle komme tilbake, for da rakk han ikke å bli gift. Jeg kan forsikre leserne om at det rakk han, både en og to ganger…!

Det beste venter

Etterhvert som man vokser til og møter livet på godt og kanskje mye vondt, innser man derimot at det at Jesus kommer tilbake ikke er et tilbakeslag. Det er ikke å bli frarøvd noe, men derimot en heftig oppgradering, så utrolig at vi ikke i vår villeste fantasi kan forestille oss det gode som venter. Bibelen prøver å gi et innblikk: Rettferdighet skal seire og vi får oppleve at «aldri mer skal det høres gråt eller klageskrik i byen» (Jes 65,19). Når Gud har det beste for oss også ved historiens ende, og et evig liv hos Ham i vente, så skal vi få fryde oss både her og der fremme. Og for all del, mens vi enda er her: la livslysten blomstre! La oss også løfte blikket og «Se på fikentreet og alle andre trær! Når dere ser at de springer ut, vet dere av dere selv at nå er sommeren nær. Slik skal også dere vite, når dere ser dette skje, at Guds rike er nær» (Luk 21,29–31).

Jesus sier at vi skal forstå når det hele er på gang. Og da vi skal være klare på Hans ord, som aldri forgår. I bønn, glede og forventning skal vi forstå at det som ligger foran er så mye bedre enn det vi har hatt her. At alt vi har møtt av godt til nå er Guds gode gaver, og at alt det vonde og onde ikke lenger kan nå oss. For å si det med Paulus sine avsluttende ord i dagens lesetekst: «Gud være takk som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus!»

Salmeforslag fra Norsk Salmebok 2013

11 – Jeg løfter opp til Gud min sang. En Landstad-salme som han selv plasserte under 2. søndag i advent. Salmen berører alle dagens tre bibeltekster.
25 – Tenn lys. Vi tenner det andre adventslyset. Dersom menigheten markerer kirkens menneskerettighetssøndag i dag, handler nettopp vers to om frihet for fanger og hjem for flyktninger.
586 – Fylt av glede. En dåpssalme som utdyper både beven foran ukjent fremtid, undring og løftesordene ved tidens grense.
899 – Jeg tror på jordens forvandling. Jesus Kristus skal gjøre verden ny!
605 – Opp jublende sang! En nattverssalme som berører det faktum at vi rettferdiggjort i Kristus, og ikke venter fordømmelse eller skremsel.
100 – I dager og år skal vi vente. En åpenbaringssalme med forventning og trøst.

Av øvrige salmer er det også verdt å nevne disse:
15 – Kom, konge. En bønn om at Kongen snart må komme for å «gjør en ende bratt på jordens mørke, tenn den dag som aldri mer blir natt!»
548 – Jesus, Frelser, vi er her. Salmen kan fungere som en forbønn eller bønneinnledning til prekenteksten om å åpne våre hjerter for Ordet. Vers tre speiler spesielt siste del av dagens prekentekst.
508 – I den stille, klare morgen. Refrenget går rett på dagens prekentekst og at vi kan vente lyttende.

Anne Hege Grung
dekan ved Det teologiske fakultet, UiO
a.h.grung@teologi.uio.no

3. søndag i adventstiden

13. desember 2026

Jes 40,1–5 Trøst mitt folk og rydd vei
Jak 5,7–8 Vær tålmodige til Herren kommer
Luk 3,7–18 Frukt som svarer til omvendelsen

Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert i Nytt norsk kirkeblad 7/2014.

De tre tekstene denne søndagen gjengir alle på hver sin måte ulike landskaper: Først Jerusalem (bylandskap) og ørkenen/ødemarken, så jordbrukslandet, og til slutt Johannes ved Jordanelva, også omringet av ørken og fjell. Landskapene har sine utfordringer, det samme har menneskene som er i dem: Veier må bygges, korn dyrkes, offentlig ansatte må gjøre jobben sin på en rettferdig måte. De handlende aktørene i tekstene er både Gud og mennesker. Gud skal manifestere sin storhet i landskapet, Gud skal komme tilbake, folk som kommer etter Johannes i ødemarka blir døpt og snakket til rette, og de blir varslet av Johannes: Det kommer en annen. Messias kommer. Da skal det bli saker. Dette er ingenting.

Jesajateksten lest opp mot dagens Jerusalem og uroen, uretten og volden som skjer der er egentlig ganske hjerteskjærende: Trøst mitt folk/Tal til Jerusalems hjerte/ og rop til henne/ at hennes strid er fullført. Men hvem skal trøste, hvem skal tale og hvem skal slå fast at nok er nok – det er tid for ro og for rett? Neste lesetekst (Jak 5,7-8) er nesten som en slags pedagogisk forklaring til barn om at det tar tid for korn og grønnsaker å vokse og gro, en bondes tålmodighet er idealet her. Våte jor- der og lukta av vått korn. Det tar tid. Og så kommer evangelieteksten.

Det som slår meg, er hva denne teksten fra Lukasevangeliet sier om *forventninger*. Teksten dirrer av forventninger, kanskje av frustrasjon. Folk har reist etter Johannes, de vil ha noe av ham. De ville bli døpt av ham, står det i teksten. Han kaller dem 'ormeyngel' og sier at de må 'bære frukt som svarer til omvendelsen'. Her holder det ikke å tilhøre en bestemt religiøs praksis, familie eller gruppe, eller kalle Abraham 'far': Det er det de *gjør /ikke gjør* som blir påtalt og refset, ikke det de er. Dette kan tolkes inn i en partikularistisk versus universalistisk ramme, som at man kan forandre på det man *gjør*, men ikke på hvem man er av fødsel. Paradoksalt nok kan dette i teksten som i alle fall jeg synes er slitsomt og lukkende fordi det (også) oser av moralisme, kan tolkes grensesprengende åpent: Du skal vurderes etter det du gjør, ikke hvem du er (les: hvilken gruppe du tilhører).

Hva skal vi gjøre? Spurte folk. - Fortell oss hva vi skal gjøre.
– Gjør rett, svarte Johannes. Ikke vær korrupt. Ikke utnytt stillingen din så den skaffer deg fordeler. Del det du har med andre. Ikke press andre ved å bruke vold. At Johannes sa dette, skapte ytterligere forventninger. Folk syntes Johannes snakket som en Messias – kanskje de gjenkjente og/eller aksepterte det litt beske budskapet hans, mens de ventet på at han skulle døpe dem. Johannes korrigerer dem –igjen- og sier at Messias vil overgå ham på alle måter: Ikke døpe med vann, men med den hellige ånd, ikke bare refse, men gjennomføre en dom.

Etter vår tekst, fortsetter fortellingen med at Johannes også refser kongen (Herodes), noe som fører til at han ble satt i fengsel av den samme kongen. Deretter kommer fortellingen om Jesu dåp i Lukasvarianten. Johannes døper Jesus sammen med alle de andre før himmelen åpner seg og stemmen sier 'Du er min sønn'. Rett etter dette begynner fortellingene om Jesu virke.

Det er ikke noe søtt over disse adventstekstene. Det er mye som står på spill i dem for dem som er med, og omgivelsene er krevende. De er tekster om krevende *forventninger*, men også om *sammenhenger*, og det er kanskje her det er mest fruktbart å starte prekenen: Trøst (i Jesajateksten) henger sammen med tilgivelse, ro og rett. Å høste grønnsaker og korn fra jorden henger

sammen med arbeid, regn og tålmodighet. Å gå ut i ødemarken og streve seg stadig videre der betyr at man kan risikere å la seg overraske av tegn, eller kanskje bli overrasket av hvordan man reagerer på tegnet eller talen man møter. Å spørre 'Hva skal jeg gjøre?' kan føre til at man får et konkret svar. Å ha en forventning om at Gud skal komme og være til stede, om at Messias skal vise seg, kan føre til at man ser, hører eller kjenner at DER var det noe. Gud som elsker et menneske, mennesker som deler den ekstra skjorta.

Det er midt i desember, og folk begynner å bli preget av julforberedelser. Det er et nedslående internasjonalt nyhetsbilde i skrivende stund, ikke minst i mange land i Midt-Østen. Julen er vel den høytiden som er aller sterkest knyttet til forventninger: Fellesskap, måltider, gaver, feiring. Mange opplever dette som krevende, andre synes det er fantastisk. Hva med å fokusere litt på *sammenhenger* i prekenen denne søndagen? Sammenhengen mellom det å være døpt inn i kirken og det å være en del av det store menneskelige fellesskapet som går på tvers av tros- og landegrenser, sammenhenger mellom det å så håpsfrø, passe på at de vokser og gror og deretter høste fellesskap, vennskap, sammenhengen mellom å være elsket av Gud og å kunne gi og få kjærlighet til/av andre mennesker. Å vente på julehøytiden og på feiringen av at Gud ble født som menneske er også å vente på en helt ny sammenheng: Slik som Johannes varsler at Messias vil sprenge forventninger og overgå det han gjør, betyr Jesu fødsel at en ny sammenheng mellom Gud og mennesker blir skapt, en sammenheng som sprenger våre forventninger.

Audun Opland
sokneprest i Rollag og Veggli
ao663@kirken.no

4. sundag i advent

20. desember 2026

Mika 5,1–4a Fredsfyrsten fra Betlehem
Fil 4,4–7 Gled dere i Herren
Luk 1,39–45 Maria og Elisabet

Herren er nær

«Herren er nær,» seier Paulus til filipparane. For Maria i evangelieteksten finst det inga tolking av dei orda som kan bli for bokstaveleg. Herren er så nær ho at han har vorte ein del av hennar eigen kropp. Han som er ein bustad for alle menneske frå slekt til slekt, gjer eitt einskildmenneske til bustad for seg sjølv. Han som var til før fjella vart fødde, han som er frå æve til æve – har bestemd seg for at han sjølv skal bli fødd. Til ei bestemd tid, på ein bestemd stad – og, altså, av ei bestemd kvinne.

Medan Maria går gravid, kryssar celler frå fosteret over i hennar kropp, og omvend. På veg gjennom kroppen hennar festar dei seg i vev, og transformerer seg til same type celler som vevet ikring. Jesu celler blir ein del av Marias kroppsvev, men ber framleis hans DNA i seg. Dei blir verande i tiår etter fødselen, kanskje livet ut.

Fenomenet kallast «mikrokimerisme».[1] Forskarane Maria Belland Olsen og Daniel Pitz Jacobsen fortel om det i ein artikkel i *Apollon* i august i år:

1 «Kimæren» i gresk mytologi var ei ildspyttande blanding av løve, geit og drake.

> *Flere studier tyder på at fosterceller hos mor har viktige funksjoner, som å forberede kroppen hennes på barnet. Dessuten ser det ut til at de hjelper til med å reparere kroppen hennes: Fosterceller er nemlig blitt funnet i arr etter keisersnitt og muligens bidratt til helingsprosessen. I studier på dyr har forskere sett at hvis en musemor får hjerteinfarkt etter at ungene er født, kan celler fra fosteret hjelpe til med å reparere hjertet hennes.*[2]

På Twitter (nå X) såg eg ein katolsk apologet argumentere for at mikrokimerisme gjev vitskapleg belegg til 1950-dogmet om Marias himmelferd. «If Jesus wanted his Resurrection to be complete, for every living cell that carried his DNA to be taken up into heaven, then his mother had to be assumed too».[3]

Det får han no meine kva han vil om. Eg likar i alle fall tanken på at når Maria møter Elisabeth oppe i fjellbygdene, så sym små celler mellom Jesu og Marias kroppar via morkaka. Det er ikkje rart at sjølv den elles så strenge og alvorsame Johannes Døyparen sparkar «av fryd». Inkarnasjonens faktum inneber at prosessen med å omdanna heile skapinga i Kristi bilete allereie er i gong. Guds Son er allereie i ferd med å bli «alt i alle». Transformasjonen av Maria, sjølv om det enno berre er eit par celler det er snakk om, vitnar om og, i ein viss forstand, *verkeleggjer* den transformasjonen som ein gong skal omfatte meg og deg.

Marie besøksdag

«Mariæ Besøgelsis Dag» 2. juli var ein del av kalenderen til Den norske kyrkja heilt fram til festdagsreduksjonen i 1771. I den romersk-katolske kalenderen er dagen flytt til 31. mai, og me har altså fått denne reminisensen 4. sundag i advent. Sjølv om det formelt sett er fastetid, er Herren – som sagt – nær no. Så nær at me eigentleg ikkje kan faste, sånn på ordentleg. «Gled dykk alltid i Herren!» insisterer Paulus. «Endå ein gong vil eg seia: Gled dykk!»

2 Trine Nickelsen: «Celler fra barnet lever videre i mors kropp. Det kan påvirke helsen hennes resten av livet». https://www.uio.no/forskning/forskningsnytt/apollon/artikler/2026/3-kvinnehelse-celleutveksling.html

3 https://x.com/riecker/status/2083228445232730590

På denne fastedagen som eigentleg er ein gledesdag, følgjer me Maria opp i fjellet. Fjellet er ein bønestad for Lukas (6,12; 9,28; 22,39ff), ein stad for eit særskild gudsnærvere. Det same er sjølvsagt tilfelle i Det gamle testamentet, både for Moses (2 Mos 19; 24; 34) og Elia (1 Kong 18 og 19).

Maria går tilsynelatande ikkje opp i fjellet med noka uttald hensikt om å møte Gud. Ho går for å «besøge» slektningen sin, Elisabet. Dette skjer «nokre dagar etter» at Maria sjølv har vorte besøkt. Engelen Gabriel har vore der og kome med ein masse drastiske påstandar og store ord. Maria «har funne nåde hos Gud», ho skal «bli med barn og få ein son», guten skal «kallast Son til Den høgste» og «vera konge over Jakobs hus til evig tid». Maria sin reaksjon på det engelen seier, er først noko tvilrådig: Korleis skal dette gå til?! Engelen kjem med fleire valdsamheiter som ikkje kan ha vore lette å skjøne: Krafta frå Den Høgste skal skyggje over henne etc. Men så ser det ut som Gabriel endrar taktikk og blir meir konkret og praktisk: «Elisabet, slektningen din, ventar ein son, ho òg, på sine gamle dagar. Ho som dei sa ikkje kunne få born, er alt i sjette månaden». *Dette* er den direkte foranledninga til at Maria går frå tvil til tru/tillit. Når eg har julespel med barneskulen, pleierr eg gjerne å få «engelen» til å rope ut dei siste orda som Gabriel rettar til Maria: «Ingenting er umulig for Gud!» Men det har alltid høyrdest ut som ein slags generell religionsfilosofisk tese. Det er det jo ikkje! Det er ei oppsummering som kjem av å sjå korleis Guds lovnad konkret oppfyllast i verkelege menneske i historia.

«For det var ikkje husrom for dei»

Det første Maria må gjera når ho har sagt ja til Guds kall, er altså å oppsøkje Elisabet. Det hastar, ho «skundar seg», dei *MÅ* treffast.

Det slår meg at eg har ein tendens til å gjera Maria (og Josef) veldig *åleine* i juleforkynninga. Tenk skamma med å vera ei ugift mor! Tenk ryktene, korleis dei spreidde seg! Tenk korleis det vart kviskra attom ryggen hennar! Tenk at Maria hadde styrke til å seie «ja», sjølv om ho kunne bli utstøytt, ja kanskje til og med steina!

Det er den same narrative teknikken som har prega utlegginga av juleevangeliet. Tenk, ingen hadde plass åt dei! Det var ikkje rom i herberget, dei måtte ta til takke med ein ussel stall … Eyvind Skeie har ei formulering i den elles flotte andaktsboka *Vann av klippen* (2007): Jesus vart «født på utsiden av det menneskelige fellesskap».[4] Men det Lukas sannsynlegvis ser for seg, er at dei tek inn hos Josef sine slektningar. Der er det ikkje «husrom», dvs. plass i gjesterommet i andre høgda. Det var der gjestar vanlegvis fekk bu, i tråd med antikkens høge ideal om gjestfridom. Dei må i staden ligge i kvardagsrommet, saman med husfolket og dyra deira. Sidan det ikkje var vanleg med eige hus for dyra, var dette rommet gjerne delt av ein avsats kor det var hogd ut krybber langs kanten.

I dette biletet er Maria og Josef i høgste grad del av ein menneskeleg fellesskap. Ein spesifikt religiøs fellesskap, bunden saman av dei lange trådane i ei stor forteljing. Maria og barnet blir teke vare på etter fødselen; det er difor Josef har teke ho med seg til Betlehem i utgangspunktet, i staden for å late ho vera att heime! Me ser det same i dagens tekst: Maria blir jo ikkje utstøytt. Ingen kastar stein. Ho har folk ikring seg, eit støtteapparat som dreg i sving. Ho har slektningar som tek vare på ho, og som ikkje kviskrar attom ryggen hennar, men tvert imot seier ho like opp i andletet: «Velsigna er du mellom kvinner».

«Det er ikkje slik at Guds ord har slege feil»

Kva er det med engelens ord om Elisabet, og seinare med Elisabet sjølv, som gjev Maria ein slik tryggleik?

Dei minner ho sjølvsagt om at om at ho reint konkret ikkje er åleine, her og no. Men dei minner ho òg om at ho i vidare tyding er ein del av eit *folk,* at ho er ein del av ei *historie.* Opp att og opp att har Gud handla i historia til det folket Maria tilhøyrer. Påfallande mange gonger har han handla nettopp med å skape liv der kor inkje liv kan vera. Når det ser ut som alt er tapt, tenner Gud nye håp, igjen og igjen.

4 Takk til Rune Lia som påpeikte dette, og elles synte kompromisslaust engasjement mot «stallmyten».

Det ser gjerne lite ut, dette håpet. Ofte er det ikkje større enn ei enkelt, samansmelta celle som byrjar å dele seg. Men Sara, Rebekka, Rakel, mor til Samson, og Hanna – alle er dei levande vitnemål om at Gud er han som «byd at det som ikkje er, skal bli til» (Rom 4,17). Han er den som let «de øde vanger» blomstre, og «i lys og lønn» gjer «paradis av ørken». Han har ikkje forlate folket sitt, han har ikkje gått bort frå lovnadane sine. «For dette er eit lovnadsord: Eg kjem tilbake til deg når tida er inne, og då skal Sara ha ein son» (Rom 9,9).

Maria blir ikkje gjort trygg av Elisabet sin graviditet fordi han er eit mirakel. Ho blir gjort trygg fordi ho kjenner igjen Gud sin måte å vera til stades for folket sitt på. Ho veit jo korleis dette plar vera, ho kjenner denne historia. Elisabeth sin graviditet gjer Maria trygg fordi han er så «normal». Elisabet får Maria til å skjøne at Maria sjølv er del av same historie.

Den brennande busken

Me ser kvifor møtet med Elisabet er ei heilt naudsynt bru mellom englebodskapen og Marias *FIAT* i vers 38, og lovsongen i vers 46ff. Magnificat er ein tvers igjennom jødisk tekst, som like gjerne kunne ha stått i Det gamle testamentet. Han er sungen av nokon som har skjønt at lovnadane ikkje kan svikte. Meir enn det: Lovnadane som vart gjevne til «våre fedrar, Abraham og hans ætt, til evig tid» gjeld òg for ho. Ho som høyrer til «dei låge», og ikkje har anna å skryte av enn at ho ottast Gud, sjølv ho kan faktisk stole på dei. Ho tør seie at alle slekter skal prise ho sæl, mellom anna fordi ho kan hugse at ho sjølv har fryda seg over den miskunn som Gud synte Sara og Hanna tidlegare.

Marias lovsong har sjølvsagt store likskapar med Hannas lovsong i 1 Sam 2,1-10. Men det er meir enn det som ligg og dirrar mellom linjene. I den ortodokse ikontradisjonen blir Maria stundom framstilt med flammar ikring seg. Ho samanstillast då typologisk med den brennande busken som Moses møter i øydemarka. Eg sa at det ikkje ser ut som at Maria går opp i fjellet for å møte Gud. Det er fordi den som spelar Moses sin rolle i typologien, er Elisabet. Maria skal meir leie tankane våre mot Herren som stig ned på Sinai-fjellet i eld, så røyken står over det som frå ein smelteomn (2 Mos 19,18).

Samstundes som ho er den som har stige ned, er Maria òg sjølvsagt, den som har gått opp. Moses måtte sjølv gå opp på fjellet for å treffe Gud der. No har Gud bestemd seg for at han ikkje berre skal stige ned, men at han sjølv skal gå opp – opp til der kor Elisabet bur, opp til Jerusalem, i siste instans opp til «den staden som heiter Hovudskallen». Marias berggang viser fram mot det som for Lukas heile tida er brennpunktet i Jesu liv og virke: «det han skulle fullføra i Jerusalem» (9,31).

På heilag grunn

Eit eller anna med Maria får Elisabet til å skjøne at ho står på heilag grunn. Ho reagerer som ein Moses eller ein Jesaja, gøymer likesom andletet (2 Mos 3,6) og seier «Ve meg, det er ute med meg» (Jes 6,5). Eller som det heiter hos Lukas: «Korleis kunne det henda meg at mor til Herren min kjem til meg?» Ho syner age for det heilage som Moses og Jesaja, og samstundes blir ho gjort til profet for Herren av Den heilage ande, nett som dei. Ho forkynner, som det aller første mennesket i evangeliet, at Kristus er Herre.

Og Maria? Ho står der, og brenn som ein logande eld, ein Herrens loge. Cellene frå sonen hennar, han som er sann Gud og sant menneske, stig opp og ned gjennom blodbanane hennar. Som sprakande gneister slår dei opp i lekamen hennar, fyller ho innanfrå. Slik Herrens herlegdom fylte teltheilagdomen så det «lyste som eld for auga på heile Israels hus» (2 Mos 40,38). Eller slik busken i øydemarka stod i lys loge, men ikkje vart tærd opp av elden.

Har me ikkje skjønt det før, skjønar me det idet ho opnar munnen: «Han støytte stormenn ned frå trona og lyfte opp dei låge». Jau, dette har me høyrt før. Dette er ikkje anna enn ekko frå den stemma som lydde i øydemarka, den gongen for så lenge sidan: «Eg har sett nauda til mitt folk i Egypt og høyrt skrika deira under slavedrivarane. Eg kjenner deira smerte.»

Dette er den same, evige offerkjærleiken, den øydande elden, han som ingen vatn kan sløkkje og ingen elvar skylje bort. Den same, fortærande tørsten etter rettferd. No står han her og stirer oss i

auga. Han ser ut som ein ung jente. Kven er me, at mor til Herren vår kjem til oss? Korleis kunne det hende oss? Kva i alle dagar skal me gjera no?

Om salmesetelen

Nyskaping. Transformasjon. Herren som lét vatn bryte fram i ørkenen og bekker i øydemarka. Det er obligatorisk å syngje NoS 10 «Blomstre som en rosengård» denne dagen, gjerne til inngang. Han er sjølvsagt òg ein framifrå nattverdsalme.

Mellom lesningane kan NoS 7 «Opp, gledest alle» spela fint saman med Filliparbrevsteksten.

Litt avhengig av kva ein vektlegg i preika, bør ein av dei flotte Mariasalmane til Eyvind Skeie høve etter forkynninga NoS 130 «Alle kilder bryter frem i glede» eller NoS 131 «Vi synger med Maria».

Fredsmotivet i Mik 5,4 og Fil 4,7 talar for å nytte Fredslitaniet (NoS 982) som forbøn.

Til nattverd kan det vera meiningsfullt å framheve korleis me òg, nett som Elisabet, blir «besøkt» av Herren vår. Kva er nattverdens brød og vin, om ikkje ein form for mikrokimerisme, kor Jesu celler strøymer mellom atoma i elementa og festar seg først i deira vev og så i vårt, for å bidra til den store «helingsprosessen» som ein dag vil omforma oss fullt og heilt til Kristi bilete? Eg foreslår Nos 523 «Gud er her til stede».

Når me kjem til slutten av messa, er me så nærme jul at me med godt samvit kan avslutte med NoS 33, den gamle mariavisa om alt det «fedrane hev sunge».

Julaften

torsdag 24. desember 2026

Jes 9,1a.2.6–7 Fredsfyrsten
1 Joh 1,1–4 Livets ord
Luk 2,1–20 Jesus blir født

Juleevangeliet gjennom 21 år

Nytt norsk kirkeblads digitale arkiver inneholder tekst-gjennomganger for hver gudstjeneste siden 17. mai 2005. I løpet av disse 21 årene er det mange ulike tekster som er skrevet over, men én tekst har blitt skrevet mer om enn andre; juleevangeliet. Julaftens lesetekst fra Mika 5,1–4 ble i 2011 erstattet av Jes 9,1a.2.6–7 og 1 Joh 1,1–4, men Lukas' fortellingen om Jesu fødsel står fast.

Selv om evangelieteksten er så og si den samme, endrer alltid prekenen seg. Etter hvert som ett år går til et annet må juleevangeliet tolkes på nytt. For å fremheve de mange dyktige skribentene som på frivillig basis skriver tekstgjennomganger for NNK, vil vi derfor denne julaften hente frem flere utdrag fra arkivet. Vi håper dere finner inspirasjon til årets tolkning. God lesning!

Hva vil vi så med en preken på julaften? Med tanke på vårt samfunn og den urett som er i verden, så finner jeg det allikevel lite egna å gi folk dårlig samvittighet på julaften. Gi dem heller en utfordring til engasjement. Jeg synes det er vanskelig å moralisere, folk vet da at vi lever i verdens rikeste land osv.

Vi må starte med fokus mot hva inkarnasjonen faktisk betyr i den enkeltes liv. De frigjørende krefter som ligger i møtet, det tror jeg den vanlige folkekirkemedlem ikke helt tar inn over seg og kanskje det også kunne trengs å ruskes litt opp blant mange kirkegjengere også.

Av Lise Martinussen, i NNK 8/2005

Når et menneske møter et annet, når vi er sammen med andre, er det ofte bedre å være menneske, enn når vi er helt for oss selv. Jeg tror at alle kjenner at vi trenger et sted å høre til. Det beste er hvis vi har et sted å høre til, på en sånn måte som de to halvdelene av en julekurv hører til hos hverandre. Sammen skapes det en kurv av to deler som ikke kunne brukes til noe særlig så lenge de var alene.

Vi har hørt fortellingen om Jesus som ble født i en stall i Betlehem. Når Jesus ble født, var han med å flette en julekurv: Jesusbarnet flettet en kurv av jord og himmel. Når Jesus er født, er ikke lenger Gud en gud som er langt borte. Nå er han blitt en Gud som er hos oss.

En andakt av Ingeborg Sommer, i NNK 8/2008

I julen feirer kirken Mesteren som trådte inn i verden gjennom de smale portene, i smugene og bakgårdene, ukjent for mange, men kjent av dem som trengte hans tjenester. Han ble født i en utkant av imperiet, en fattig og foraktet landsby i et okkupert land. «Kan det komme noe godt fra Nasaret?» spurte folkets ledere da han trådte frem og sa han kom fra Gud. De kunne ikke i sin villeste fantasi forestille seg at Den opphøyde, himmelens og jordens skaper, kunne komme den veien. Han steg inn i den samme verden som de rike og vellykkede og mektige. Også dem ville han tjene. Men hans inngang forandret perspektivet. Han kom bakveien for å være nær enhver som hadde bruk for hans hjelp.

Av Notto R. Thelle, i NNK 7/2009

Maria og Josef måtte stole på gjestfrihet og varme når de trengte husrom. Helt vanlige folk ble møtt med gjestfrihet. Det er noen ukjente helter her: rause verter som stilte senger og krybbe tilgjengelig uten å klage. Vi skal minne hverandre om de ukjente heltene i Betlehem, som åpnet hjemmet sitt for en kvinne med veer og en nervøs mann. De visste ikke hvem som kom på besøk, de ante ikke at lyset skulle skinne og stråle fra deres stue og at englene skulle juble og forklare hva som skjedde. Den gjestfrie familien i Betlehem gjorde det de måtte gjøre i kjærlighetens navn, de viste nestekjærlighet da de fikk besøk.
Av Kjersti Håland, i NNK 7/2010

I følge juleevangeliet er det nettopp i det nyfødte menneskelivet som ble født på julenatt og som er likt alle andre barn, at det hellige og guddommelige er tilstede. Det lille Jesusbarnet, som skal leve et unikt liv i kjærlighet og som skal overvinne død og ondskap, hører sammen med Gud. Men dette barnet er likt alle de barna som fødes hos oss, derfor hører også de sammen med Gud. Og i de barna kjenner vi igjen hverandre og slik hører også vi sammen med Gud.
Fra en preken av Sivert Angel, i NNK 7/2012

Juleevangeliet handler om en vei tilbake til opphavet i Davids by. Før de kommer frem, får vi en ny begynnelse. Fortellingen begynner i tempelet, og ender i en krybbe. Den viser Gud i det sårbare mennesket og barnekårets tro. I Første Johannes brev leser vi at livet ble åpenbart med Jesus. Det livet var hos Faderen, og ble forkynt for at vi skulle ha fellesskap med hverandre og med Jesus. Fellesskapet er en forutsetning for at gleden skal være fullkommen. Fellesskapet kan være det beste og det verste for mange. Det kan være fint å minne om at fellesskapet er en gave. Vi kan godt se livet og julefeiringen, med venner og familie, som ett. Det er ikke prestasjonene som fører oss sammen.
Av Sindre Hasselknippe, i NNK 7/2014

Men hva med freden for henne som fødte Guds sønn? Var fødselen i stallen fredfull? Fremkalte vekten og lukten av den nyfødte fred, eller tok frykten overhånd? Tenk på Maria og Josef.

Som hadde gått langt og var i fremmed område, og som senere måtte flykte for sine liv, for å redde sitt lille barn fra barnemord (ifølge Matt 2,13–18). Vi vet ikke hvordan de reiste, men de måtte bryte opp i all hast, midt på natten. De endte opp på andre siden av Middelhavet, i Egypt. Der fant de fred, inntil det var trygt for dem å vende tilbake. Slik overlevde verdens frelser, for at Guds fred skulle komme til oss.
Av Marianne Bjelland Kartzow, i NNK 6/2015

Så lurer jeg på hvorfor vi leser [Jesaja] på julaften? Det må da handle om noe mer enn spådommen som gikk i oppfyllelse. Det ville vært unødvendig skrytete (og uriktig skrytete, så pass må vi gi den historisk-kristiske metoden). Det må være fordi profetenes rop også er våre rop. Selv om Kristus ble født, døde, stod opp og skal komme igjen er det noe i oss som klinger mer med Jesaia enn med englene. Også på julaften. Det i oss som stønner. ”Gud, nå er det krise. Kan du ikke gjøre noe?”. Enten det som truer er assyrere eller angst, babylonere eller bitterhet, romere eller råskap. Skapningen roper, Gud har lovet å svare.
Av Harald Frøvoll Torgauten, i NNK 5/2016

Det er én liten ting i denne teksten som særlig har fascinert meg, og det er «Frykt ikke!» (v. 10). Før englene kommer til saken, sier de «Frykt ikke!». Det er tydelig at dette må sies først. Og slik er det flere steder i Det nye testamente, at det hellige, åpenbaringen møter oss med et «Frykt ikke!». Den enkle forklaringen må være at frykt var den mest nærliggende reaksjonen. Hva gudene, eller englene eller Den Allmektige selv vil oss, det er ikke godt å si. Det er ikke sikkert de vil oss vel. Det er all grunn til å være redd.

Men slik er det altså ikke når Den Allmektige kommer til oss som et barn. Derfor ligger kjernen i det kristne gudsbilde og gudsbildets historiske forvandling gjennom kristendommen, innbakt i de to ordene «Frykt ikke!». Men dermed er det også nærliggende å tenke at da gjelder de vel heller ikke oss, vi som allerede er kristne og tror på barnet i krybben?
Av Svein Aage Christoffersen, i NNK 5/2017

Har du lagt merke til at dei to norske målformene gjengir det Maria gjorde med ulike verb? På nynorsk «fekk» Maria sonen, på bokmål «fødte» ho han. Same kva er det ei knapp skildring på det vi veit er eit langt, smertefullt og også farleg kroppsleg forløp: Vatnet går, riene blir sterkare. Usikkerheita stig. Kjem jordmor-Matja fram i tide? Skrik, smerter, blod. Og så skjer det noko. Det kan stallgutane og barnefaren høyre, nesten som på radioteater: Djup rytmisk pust og smerteskrik og plutseleg lyden av noko anna, lyden av eit nyfødt barn som skrik. Deretter kan vi førestille oss at barnet blir lagt ved moras bryst og kanskje også begynner å ta til seg føde. Og då er det kanskje tid for oss gjetargutar å kute tel og frå mens far hass stod og lo? Nei, ikkje heilt enno. For «ho sveipte han og la han i ei krubbe». Kva betyr det? Eg har spurt mange som trur dei kan teksten ut og inn. No spør eg deg: Kva betyr det å sveipe eller å svøpe? Det kan jo umiddelbart høyrest litt mjukt og julete ut. Som svøpt i silke eller kjærleik, eller noko slikt. Men det dreier seg altså om å reive, å pakke barnet nokså stramt inn, slik ein stadig gjer i mange kulturar, slik at det ikkje skal kunne bevege seg for mykje og bli uroleg etter det har forlate mors mage. Men det er ingen som har fortalt oss? Sånn er det med tekstar vi trur vi kjenner.

Av Rolv Nøtvik Jakobsen, i NNK 5/2018

Gud kommer til vår jord som et lite barn og kanskje er det nettopp fordi Gud vet hva det er å være liten, at Gud også vet hva oppgjør med ødeleggelse er. Og kanskje inkarnasjonen er et helt spesielt fokus denne julen. For når mennesker opplever utrygghet for eget og andres liv, ja da trengs det en Gud som ikke er «der ute», men som er «her nede» - sammen med oss, og som virkelig forstår hva det vil si å ha det vanskelig. At Gud ble menneske, som et lite barn, og som gjennom hele sin oppvekst kjente på egen kropp hvor sårbart og vanskelig det er å manøvrere seg i dette livet – ja, det er en Gud som vi alle kan samle oss rundt, og som vi alle trenger, ikke minst når mørke skyer henger over oss. Det blir som Jesaja sier: «Det folket som vandrer i mørket, ser et stort lys», og det lyset kom til jorden julenatt.

Av Solveig Fiske, i NNK 5/2020

Dette er altså stallen. Dette er menneskas heim. I dette mangfaldet kjem Gud til menneska og til skaparverket. Og det er ikkje stille og lunt og trygt. Men bråkete og mangfaldig. Ein stad for forskjelligheit og for smil, kanskje også skoggerlatter. Ein stad for å halde saman. Midt i det heile kjem Jesus-barnet som mange erfarne julekrybbe-folk ventar med å leggje ned i krybba før på julaftan. Kyrkja trur det sårbare barnet er Gud som kjem til sitt eige. For Gud er Skapar og heile skaparverket er ein heim for Skaparen. Og som eit kvart barn no veit: Skaparverket er trua av klimaendringar og av uvettig forbruk av naturens rike gåver.
Av Kari Veiteberg, i NNK 5/2021

Lukas knytter sin fortelling til den jødiske bibelens Messiashåp. Det som skjedde, det vi skal høre om, er oppfyllelsen av en lang, overgripende historie. Og gjennom vår deltagelse i denne historien, både som troende i hverdagen og gjennom at vi hører, og slik deltar i historien, og i julaftens gudstjeneste, der også vi ser, hører og rører ved livsens ord. Gjennom det får vi felleskap med hverandre, og med Gud Far og Gud Sønn — og gleda blir fylt opp.
Av Hege Høibye, i NNK 5/2022

Hver julaften er en mulighet til å skape nye minner, vevd inn i tradisjonens lange linjer. Så enkelt og stille, så konkret som overhodet mulig, og alltid verdig og vakkert, skal evangeliet tale. Gudstjenesten utfordrer oss til å la sjela hvile i det som faktisk er, både det vi gleder oss over og det som ikke ble slik vi hadde tenkt. Midt i vårt vinterland finnes det en tørst: tørsten etter å kjenne at jeg er godtatt og elsket. Predikanten skal «servere» evangeliet: Gud elsker deg! Jesus er det språket Gud bruker for å fortelle oss at vi er elsket.
Av Anne Lise Ådnøy, i NNK 5/2023

Alle tekstgjennomgangene er tilgjengelig i sin helhet under: tf.uio.no/forskning/publikasjoner/nytt-norsk-kirkeblad

Vemund Blomkvist
førstelektor ved Det teologiske fakultet, UiO
vemund.blomkvist@teologi.uio.no

Juledag

fredag 25. desember 2026

Ordsp 8,1-2.22–31 Visdommen og bygningsmannen
Hebr 1,1–6 Utstrålingen av Guds herlighet
Joh 1,1–14 Ordet ble menneske

I den følgende tekstgjennomgangen fokuserer jeg på tekstene fra Ordspråkene og Johannesevangeliet, og jeg har valgt å legge vekt på det de har felles. De tre tekstene handler hver på sin måte handler om inkarnasjonen; at Gud ble menneske. Mens teksten fra Ordspråkene er poetisk, har noe lignende blitt sagt om Johannesprologen. Tekstene ligner hverandre både i form og innhold.

Teksten fra Ordspråkene slår an temaet: Utstrålingen fra Gud som blir til en selvstendig person. Selv om de tunge begrepene som utgjør kirkens treenighetsteologi mangler, er saken fullt ut til stede i teksten. Visdommen framstår som en person. I første del av kapittelet fremstår Visdommen er hunkjønn. «Ingen er som hun» står det i vers 11. I vår tekst, som kuttes av i vers 2 og begynner igjen i vers 22, taler Visdommen bare i første person, og derfor forsvinner kjønnet fra den norske oversettelsen. Det er derfor nyttig å minne alle som hører teksten om sammenhengen, forklare at ordet for visdom på hebraisk er et hunkjønnsord, og at vi derfor kan se for oss en kvinne som taler. Visdommen forteller oss at hun fremfor alt var tilstede i skapelsen, som «byggmester», og at hun stadig «lekte» fremfor Guds åsyn. Det er interessant at teksten lar seg dele i to. Første del av teksten til og med vers 26, handler om hvor gammel Visdommen er: Hun ble formet og frembrakt før jorden og vannene ble til. Den andre delen av

teksten fra vers 27, innledet med ordene «jeg var der», handler om hvordan hun var delaktig i skapelsen, . Hva er hennes rolle? I slutten av teksten synes jeg det kommer fram; i avrundingen som dannes av vers 30 og 31. Vers 30 skildrer hennes forhold til Herren, hvordan hun stadig var til glede (*šaašuím*) og lekte (*mesachéqet*) fremfor hans åsyn. I vers 31 gjør hun det samme, men nå leker (*mesachéqet*) hun på jorden og hennes glede (*šaašuím*) er med menneskebarna. Den fine ordrekkefølgen skaper en bro mellom de to versene. Hun er en formidler mellom Gud og menneskene. Hennes nye lekeplass er også «hans vide jord» (*tevél artsó*). *Tevél* er tradisjonelt forstått som den bebodde jord, det grekerne kalte *oikouméne*. Teksten vår skaper en bro fra det guddommelige og til vår bebodde verden. Det er skrevet mye om bakgrunnen for denne teksten, og jeg må nevne en forfatter. Den norske religionshistorikeren Brede Kristensen forklarer i sin fine bok *Livet fra døden* (Oslo 1925) hvordan visdommen i de gamle kulturene i Midtøsten var et kosmisk begrep. Den åpenbarer seg fremfor alt, sier han, i verdens orden og evige liv. Derfor er visdommen også knyttet til verdens skapelse. I egyptisk religion strømmer skaperordet og visdommen ut av skapergudens kraft. Dette betyr ikke at hebreerne lånte denne tanken fra egypterne. Kristensen vil heller si at tanken om at visdommen er nedlagt i skaperverket er en allmenn religiøs sannhet. Kristensens lille bok er like interessant å lese i dag, mer enn hundre år etter at den kom ut. Jeg anbefaler den til alle som en inspirasjon. Den gir en bakgrunn for gammeltestamentlig visdom uten å trekke slutninger om hvor opphavet til ideene ligger. Når Guds visdom slik er formidlet til verden og ligger i selve skaperverket, lar det seg også gjøre å lære om den ved å studere selve skaperverket, og slik kunne nyte belønningen som Visdommen gir. Fortsettelsen av vår tekst, som ikke er med i prekenteksten, er det også nyttig å stanse ved. Teksten munner ut i formaninger; «den som finner meg, finner livet… alle som hater meg, elsker døden» (vers 35 og 36). Disse versene er viktige å se sammen med Johannes-prologen.

Om vi leser Johannes-prologen i lys av Ordspråkene, er det interessant å se hvor mange paralleller det er mellom de to tekstene. Nå er det riktignok ikke lenger Visdommen, men Ordet

som står i sentrum. Her er det viktig å oppholde seg ved hva *lógos* kan bety på gresk. Det begynner med den muntlige talen, det gjennomarbeidede skriftlige verk, utregningen, regnskapet, og til slutt fornuften. De gamle grekerne kunne si *ho lógos haireí me* «fornuften griper meg», og da appellerte de til den sunne fornuft, slik vi kan gjøre. Veien fra Visdommen til Ordet er derfor ikke så lang. Siden ordet er hankjønn på gresk, viste man til det med pronomen i hankjønn, og derfor begynner bibeloversettelsene å vise til Ordet som «han» på ulike steder i prologen. Liksom Visdommen var han også til «i begynnelsen», og slik som hun var, var også han delaktig i verdens skapelse, ja, ikke bare delaktig, men en absolutt nødvendighet. Verden ble skapt med Guds visdom eller med Guds fornuft. Det er den samme tanken som finnes både i Ordspråkene og hos Johannes. På samme måte som Visdommen, går Ordet over fra en eksistens hos Gud til menneskenes verden, men denne overgangen er skildret mer detaljert. Ordet ble kjød, eller kjøtt som det står i Bibelselskapets nye oversettelse (vers 14). Det oppstår en vanskelighet når man skal forklare denne teksten slik den ser ut i den nye oversettelsen. Det er en sammenheng mellom versene 13 og 14 som nå blir vanskeligere å se. I oversettelsen heter det nå: «De er ikke født av kjøtt og blod, ikke av menneskers vilje og ikke av manns vilje, men av Gud» (vers 13). Kjøtt og blod, som i grunnteksten er atskilte ledd i motsatt rekkefølge, er slått sammen, og «menneskers vilje» gjengir grunntekstens «kjødets vilje» (*thélema sarkós*). Dette fører til at leserne av den norske teksten ikke ser så tydelig det motsetningsfylte i at Ordet ble kjød, og at når Ordet selv ble kjød ga Ordet menneskene muligheten (*exousía*) til å bli Guds barn, som er slike som ikke er født av «kjødets vilje». Jeg mener ikke at den nye oversettelsen er dårlig, men for å se paradokset i teksten er det nyttig å gå tilbake til det greske. Det er ikke rett å belaste prekenen med alle detaljene, men motsetningen bør komme fram på en eller annen måte i utlegningen av teksten. *Sarx* er i Det nye testamentet dels brukt nøytralt, dels som et ladet og negativt begrep. Her mener jeg det siste treffer bedre, og derfor kan det ikke byttes ut med «mennesker» men bør bli stående som «kjød». Språkbruken samsvarer her med den i samtalen med Nikodemus («det som er født av kjød, er kjød, og det som er født av ånd, er ånd», 3:6). Ordet, som har steget ned fra den himmelske verden,

ble kjød. Hans rolle som formidler mellom Gud og mennesker blir beskrevet i detalj gjennom evangeliet. I en tidligere tekstgjennomgang her har jeg brukt Hugo Odebergs tolkning som utgangpunkt, en tolkning som med den nyere bibelforskningens vending mot Det nye testamentes jødiske karakter har fått ny aktualitet. I sin kommentar bruker Odeberg mange jødiske kilder, mange som i dag er lite lest. Odeberg tar utgangspunkt i Menneskesønns-tittelen, som også er viktig for Johannes. Odeberg mener denne tittelen har en inkluderende, kollektiv karakter, og at denne betydningen er intendert hver gang tittelen blir brukt. Spørsmålet er om det som sies om Menneskesønnen også gjelder for Ordet og Sønnen hos Johannes: Når Sønnen til slutt herliggjøres og forenes med Faderen, blir disiplene alle ett i Sønnen og Faderen: «...for at de alle skal bli ett, slik som du, Far, er ett i meg og jeg i deg, slik skal også de være ett i oss, for at verden skal tro at du sendte meg.» (17:21). Det at Ordet er det samme Ordet som var med å skape livet, betyr at det å ta del i det samme Ordet (1:16) er en betingelse for liv og en ny fødsel. I Johannes-prologens utsagn «i ham var liv» (vers 4) ligger en parallell til utsagnet i Ordspråkene om at «den som finner meg, finner livet... alle som hater meg, elsker døden.» (Ordsp 8:35-36, som er i forlengelsen av dagens tekst). Ordet og livet henger sammen.

Vija Herefoss
seniorrådgiver kvinner og tro, Stefanusalliansen
vh@stefanus.no

Stefanusdagen / 2. juledag

lørdag 26. desember 2026

Salme 86,11–17 Gi meg et udelt hjerte
Apg 6,8–15 Stefanus for Rådet
Matt 10,16–22 Som sauer blant ulver

Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert i Nytt norsk kirkeblad 5/2023.

Den falske anklagens kraft

I dagens tekst fra Apostlenes gjerninger leser vi om Stefanus, en mann som, ifølge teksten, var «full av nåde og kraft» og «gjorde under og store tegn blant folket.» Han var imidlertid ikke bare populær blant sine egne, for en del andre jøder fra diasporaen tålte ikke hans vitnesbyrd. De hisset opp folket, «grep ham og førte han foran Rådet,» hvor han ble urettmessig anklaget for å tale spottende ord mot templet og Moseloven.

Både tempelet og loven var helt sentrale institusjoner i det første århundrets jødedom, og å uttale seg i strid med disse var dermed noe av det verste man kunne gjøre. Loven omhandlet det mest grunnleggende i jødisk religionsutøvelse og kulturarv, og gjennom dette hele den jødiske identiteten. Å uttale seg i strid med loven innebar derfor både en utfordring av jødenes forståelse av seg selv som folk, og Guds autoritet som lovgiver (Keener 2013:1318).

Stefanus sine overbevisninger ble framstilt for folket som et angrep på jødisk tro og tradisjon, og derfor ble engasjementet stort og utfallet tragisk. Det er verdt å stoppe opp og merke seg at

saken mot Stefanus markerer det første tilfellet hvor forfølgelse av Jesu følgere ble noe vanlige folk engasjerte seg i, ikke bare styresmaktene (Witherington 1998:252). Fiendtlige holdninger blant medborgere har helt siden denne tiden i mange tilfeller utgjort en mye større fare for kristne enn lovbegrensninger eller myndighetsinitiert forfølgelse. Som i historien om Stefanus, er det ikke uvanlig at spenninger mellom befolkningsgrupper ender med at mobben tar loven i egne hender.

Den usynlige forfølgelsen

Stefanus sin voldelige død gjorde ham til kirkens første martyr. Andre historier om forfølgelse av kristne som de fleste av oss er kjent med, følger et tilsvarende mønster: pågripelse, falske anklager, rettssak, fengsling, og i mange tilfeller henrettelse, enten gjennom lov og dom, eller gjennom regelrette drap.

Men ikke all forfølgelse er like synlig og dramatisk som dette. Hva med historiene vi ikke hører om? La meg fortelle om Alsana, ektefellen til en pastor fra et land i Sentral-Asia. Mannen hennes ble arrestert og holdt fengslet i to uker fordi han ledet en bibelgruppe. Mens han satt i fengsel, var Alsana svært urolig. Hennes største frykt var at han ville bli slått og ydmyket under avhør, fordi hun visste at slikt skjer i fengsler. Hun hadde det også vondt fordi hun ikke visste hva som kom til å skje med ham. Ville fengslingen være over etter to uker? Eller ville de holde ham lenger, kanskje til og med i årevis? Eller ville han havne blant dem som «forsvinner» og aldri kommer hjem? Hun var også redd for at mannens slektninger ville klandre henne, siden det var gjennom henne at mannen kom til å tro på Jesus.

Men hun kunne ikke tillate seg å være svak. Etter at mannen hennes ble arrestert, så folk på henne og lurte: ville hun gjøre det de hadde forkynt om troen? Som pastorens kone var det forventet at hun skulle besøke troende og oppmuntre dem, så hun måtte være sterk. Konene til dem som ble arrestert sammen med mannen, var også under hardt press, og hun måtte besøke og hjelpe dem. Etter to uker ble mannen løslatt, og han kunne fortsette tjenesten. Alsana måtte samle all sin styrke fordi mannen trengte hennes støtte. Men hun kom ikke til hektene selv om

mannen var fri, hun ble snarere mer og mer deprimert. Alt presset ble for tungt. Hun kjente seg svak og hjelpeløs. Hun klarte ikke å ta vare på hverken seg selv, barna, eller hjemmet. Hun var desperat og fikk selvmordstanker.

Alsanas lidelse er ikke like dramatisk som mannens, men er det dermed sagt at den er mindre betydningsfull? Hun mottok i alle fall ikke samme støtte og beundring for sine oppofrelser som sin ektemann. Det meste av forfølgelsen som kvinner opplever på grunn av sin tro er usynlig, slik som i historien om Alsana. Det er flere grunner til dette. For det første er kvinners rolle i mange kulturer først og fremst begrenset til hjemmet, og de er generelt mindre aktive og synlige i offentligheten. Forfølgelsen skjer for en stor del bak lukkede dører. For det andre er det ofte, som i historien om Stefanus, vanlige folk som står bak religiøs forfølgelse av kvinner, ikke styresmaktene. Utøverne av forfølgelsen er ofte folk i kvinnenes umiddelbare nærhet, slik som naboer eller til og med familiemedlemmer. For det tredje er seksuell vold i form av voldtekt, tvangsekteskap eller sexslaveri blant de mest utbredte metodene for å kontrollere kvinners tro og religionsutøvelse. Dette er overgrep som i de fleste kulturer er ekstremt skambelagt, og overgrepene blir derfor sterkt underrapportert.

Som for å legge stein til byrden, blir kvinner som har vært offer for seksuell vold ofte sett ned på og utstøtt av kirkene sine på grunn av den høye verdien mange kulturer tillegger kvinners seksuelle renhet. Kvinners erfaringer med religiøs forfølgelse er derfor annerledes enn menns. En mann som blir drept for sin kristne tro vil hedres og æres som en martyr, mens en kvinne som blir undertrykt i sin egen landsby eller utsatt for seksuell vold, nesten aldri blir framhevet som en troens helt.

Sterk, men sårbar tro

Jesu ord i Matt 10,16 og de påfølgende versene, understreker sårbarheten til dem som er sendt i hans navn. Det er i disse versene at disiplenes hjelpeløshet i møte med fiendtlige omgivelser for alvor kommer fram. Det er denne sårbarheten som signaliseres med bildet av dem som «sauer blant ulver» (Kvalbein 1998:273).

Dette bildet er kanskje spesielt relevant for kvinner som blir forfulgt for sin tro. De er ofte mer utsatt og sårbare enn menn fordi de blir forfulgt både for sin tro og for sitt kjønn.

I vers 21 blir disiplene advart om at de ikke bare skal møte farer utenfra, men også fra sin egen nærmeste familie: bror, far, barn (Kvalbein 1998:275). Dette er kanskje et av aspektene i evangeliene det er vanskeligst å akseptere, at troen på Jesus kan medføre konflikt med ens næreste og kjæreste. Noen vil sikkert spørre om troen er verdt det, dersom den i ytterste konsekvens kan føre til fremmedgjøring fra ens egen familie. Samtidig er dette den høyst reelle virkeligheten for mange kvinner som konverterer til kristendommen. Det er oftest deres egen familie som vil straffe dem hardest og prøve å gjøre hva som helst for å få dem til å konvertere tilbake til sin gamle tro.

I 2022 ble vi kjent med historien til Saodat. Hun kommer fra en muslimsk bakgrunn, men hadde konvertert til kristendommen. Ektemannen hennes ville ikke akseptere dette. Han hånte, kjeftet, truet, og satte opp hele familien for å drive henne tilbake til islam. Først med trusler og harde ord, men etterhvert også med slag. Hun var gravid med deres tredje barn, men det hjalp ikke. Utslitt og nedbrutt, pakket hun en koffert og reiste fra huset. Kvinnene i kirken tok imot henne. De ordnet et sted å bo, med mat og det hun trengte. Så kom tiden da hun skulle føde. Alt gikk bra, men dagen etter fødselen fant ektemannen veien til sykehuset. Han gav barnet et muslimsk navn og tok Saodat med seg hjem. Ingen kunne stoppe ham. Etter noen uker i hjemmet med den nyfødte, dro Saodat på gudstjeneste til vennene i menigheten. De pratet og ba sammen, og Saodat følte seg bedre. Ektemannen ble rasende da hun kom hjem igjen. Han tok fra henne mobilen og har holdt henne innesperret i hjemmet siden. Nå lever hun som trosfange i sitt eget hjem.

I likhet med Saodat, blir mange kvinnelige konvertitter utsatt for husarrest, tvangsekteskap eller voldtekt for å få dem til å konvertere tilbake – eller æresdrap dersom det ikke skjer. Familien kan også tvinge fram en skilsmisse, slik at den kvinnelige konvertitten står på bar bakke uten inntekt eller omsorgsrett.

Troens modige hverdagshelter

Man kan bli nedstemt av historiene til Alsana og Saodat, men forfølgelsens harde realiteter er heldigvis ikke hele historien. Kvinner er nemlig ikke bare ofre for forfølgelse, de spiller en viktig rolle i videreføringen og utbredelsen av den kristne troen, selv under de vanskeligste omgivelser. Våre partnere fra undergrunnskirkene i Iran rapporterer at mer enn 60% av husmenighetene der, ledes av kvinner. Selv i ekstremt undertrykkende regimer som Nord-Korea, er det flere kvinner enn menn som er villige til å ta den risikoen det er å ta på seg lederroller i undergrunnskirkene.

Kvinner er også flittige følgere av Jesu råd om å være «kloke som slanger og enfoldige som duer,» som vi finner i Matt 10,16. Kvinner har lært å holde seg «under radaren» til myndighetene fordi mange stater anser kvinners aktiviteter som mindre viktige og truende i etterretningssammenheng. Kvinner som lever i samfunn hvor trosfriheten er begrenset, har opparbeidet seg imponerende kunnskaper og ferdigheter med tanke på å utnytte det begrensede handlingsrommet de har. De har blitt mestre på å utnytte kvinners «usynlighet» til sin fordel, og er slik blant de mest effektive misjonærene som finnes der misjonsvirksomhet ellers ville vært vanskelig eller umulig å få til.

På dagen vi minnes livet og døden til den første kristne martyren, vil jeg oppfordre alle til å tenke på de mange kvinner og menn som vi ikke kjenner navnene til, som i det stille fortsetter å gjøre talløse oppofringer i troens navn. Kirkens overlevelse er mange steder i verden helt avhengig av deres utholdenhet, visdom, og trofaste besluttsomhet.

Kilder

Keener, Craig S. *Acts: An Exegetical Commentary*. Volume 2: 3:1–14:28, Baker Academic, 2013.

Kvalbein, Hans. *Fortolkning til Matteusevangeliet*. Bind 1. Luther Forlag, Oslo 1998.

Witherington, Ben III. *The Acts of the Apostles : A Socio-Rhetorical Commentary*. Grand Rapids, Michigan: W.B. Eerdmans/Carlisle, U.K.: Paternoster Press, 1998.

Historien om Alsana:
https://www.stefanus.no/aktuelt/da-mannen-ble-fengslet-for-sin-tro-satt-hun-alene-med-presset "Religious women as beacons of resistance in North Korea" Korea Future Initiative report, 2021 https://static1.squarespace.com/static/608ae0498089c163350e0ff5/t/61bb0ddc893e99366835fc45/1639648733323/

Gunnvor J. Hovland
pensjonert prest
gun.hov@online.no

Romjulssøndag

27. desember 2026

2 Mos 1,15–21 Jordmødrene fryktet Gud
Apg 7,17–22 Moses var full av kraft
Luk 2,36–38 Profeten Anna fortalte om barnet

Til dagen

Vi er i festtiden, liturgisk farge er hvit. Julaften/juledag får vi høre om et barn som blir født. Nå får vi utdypet hvem dette barnet er. Det skjer i tempelet. Gud Sønn i Guds helligdom blir bekreftet som Guds utvalgte.

Dagens bønn
Nådige Gud, du lot din Sønn bli et sårbart menneske.
Vi ber deg: Trøst oss som en barmhjertig mor.
Vern alle som er på flukt og la oss se friheten og frelsen i Jesus Kristus, som med deg og Den hellige ånd lever og råder, én sann Gud fra evighet til evighet.

GT-teksten:
2 Mos 1,15–21 Jordmødrene fryktet Gud

Pentateuken har blitt til over lang tid. Vi finner ulikt tradisjonsstoff med hvert sitt teologiske fokus og grunnsyn. De ulike tradisjonene har blitt smeltet sammen og bearbeidet til de tekstene vi har i dag. Vår perikope hører kanskje til den delen av tradisjonen som vektlegger at Gud leder sitt folk. Den kan ha blitt til i kongetiden (900-700 f.Kr.). Vår perikope står ved starten av den store grunnfortellingen i bibelen; utfrielsen fra slaveriet og vandringen til det lovede land. Israelittene er i Egypt.

Det har gått mange år siden Josef fikk dem dit. Israelittene har blitt et slavefolk som lengter etter frihet. De har blitt tallrike og jordmødrene får pålegg om å drepe alle guttebarn som blir født. Like etter vår tekst hører vi om fødselen til Moses. Her begynner en dramatisk fortelling som beveger seg til stadig nye spenningsmoment og nye høyder. Jordmødrene følger ikke ordren og derved redder de mange barn fra døden. Jordmødrene følger sin selvstendige etiske tenkning. De tar belastningen og er villig til å bære konsekvensene av sitt valg; de utsetter seg selv for fare. Denne etiske utfordringen møter alle mennesker til alle tider; utfordringen til å tenke selv, ta ansvar for egne handlinger og gjøre det rette, selv om det har en omkostning.

For mer innføring i teksten, viser jeg til Andrew Wergeland sin Facebookside hvor han går gjennom den hebraiske teksten for kommende søndag. Og Terje Stordalen: *Samklang - Det gamle testamentet i Den norske kirkes prekener*, 2023, Det norske bibelselskap. Denne er digitalt tilgjengelig på prest.no.

Brevteksten: Apg 7,17–22 Moses var full av kraft

Dobbeltverket Lukasevangeliet og Apostlenes gjerninger er skrevet av en hedningekristen til hedningekristne. Tradisjonen mener forfatteren er legen Lukas. (Kol 4,14, Filem 24, 2 Tim 4,11) Dobbeltverket er antagelig skrevet på 70-80-tallet e.Kr. Når det gjelder evangeliet, har forfatteren overtatt tradisjonsstoff (Luk 1,1–4). Når det gjelder Apg er forfatteren samtidig med hendelsene han skriver om. Apg 1,8 viser kanskje prosjektet med dette skriftet; kristendommen brer seg fra Jerusalem til jordens ende. Et annet motiv kan være å vise at de kristne ikke er farlige, sett fra et romersk synspunkt. Forfatteren viser at jødenes anklager mot de kristne menighetene er forårsaket av ulikt syn/tolkning av de jødiske skriftene. Dette er helt uinteressant for romerske myndigheter.

De første kapitlene handler om hvordan den messianske menigheten er i ferd med å etablere seg i Jerusalem. Menigheten vokser, og det fører til flere oppgaver for apostlene. Det ble derfor opprettet en ny tjeneste ved siden av apostlenes forkynneroppgave. Noen andre skulle «gjøre tjeneste ved

bordene», dvs. dele ut mat til enker i menigheten. I denne sammenhengen møter vi Stefanus. Han, og seks andre menn, ble betrodd tjenesten. Stafanus ble anklaget av noen jøder for blasfemi og han ble stilt for Rådet. Vår perikope er en del av Stefanus' tale for Rådet. Han viser hvordan Gud leder historien.

I vår perikope får vi høre hvordan israelittene havnet i Egypt og var blitt et slavefolk. De måtte sette ut sine nyfødte barn. Men Gud hadde ikke glemt løftet Han hadde gitt Abraham om etterslekt og land. Spedbarnet Moses ble berget fra dødens skjebne på mirakuløst vis. I faraos hus fikk Moses en god fostring og utdanning og ble utrustet til livsoppgaven sin.

Det står ikke her, men Moses kan fungere som forbilde for den nye profeten som skal utfri sitt folk. (Sammenlikning Moses – Jesus: Begge unngår barnedrap, begge kommer fra Egypt Matt 2,13–18; begge får åpenbaring på fjellet Matt 17,1ff; begge er lovgivere, Matt 5,21f; Dåp, frelse gjennom vannet til det «lovede land».)

Evangelieteksten:
Luk 2,36–38 Profeten Anna fortalte om barnet

Dette er særstoff hos Lukas. I kapittel 2 får vi først høre om Jesu fødsel, dernest om Jesu omskjærelse og navngivning (åtte dager etter fødsel). Nå hører vi at foreldrene tar Jesus med til tempelet. Det er 40 dager etter fødselen og Maria er ved avslutningen av sin renselsestid. 3 Mos 12 foreskriver rituell renselse etter fødsel. Kvinnen skal ha med seg et offer som presten ofrer til soning for henne slik at hun blir ren. Derfor er de i tempelet i Jerusalem. Det ser ut til at Lukas blander sammen to religiøse forpliktelser: den ene er mødres renselse, og den andre forpliktelsen gjelder førstefødte av hankjønn. Førstefødte guttebarn tilhører Herren og må løses ut (2 Mos 13,2 og 12f; 22,29; 34,19f; 4 Mos 18,15–16). Eller barnet kunne bli innviet til Herren (1 Sam 1).

Ved Ånden blir Simeon og profeten Anna ledet til Jesusbarnet. Lukas balanserer flere ganger framstillingen ved bruk av begge kjønn. Vi har allerede møtt det i kapittel 1 med Sakarja og Maria

(cf. 4,25-27; 15,3-10). Teksten avspeiler vesentlige sider ved Lukas sin teologi: frelseshistorien har et verdensperspektiv, Ånden er sentral, bønnen er sentral.

Anna blir introdusert i vers 36–37. Vi får ganske mye informasjon om Anna. Vi får vite hvem hun er datter til. Det var vel for så vidt vanlig å presentere en kvinne ved hennes relasjon til nærmeste mann. Vi får vite at hun hører til Asjer-stamme. Denne stammen hører til i Nord Riket, slik blir dette området også representert i tilknytning til Jesus. Hun er enke og har vært det mesteparten av livet. Hun er gammel; det gir en viss verdighet. Hun er profet. Hun holder til i tempelet og tjener Gud i faste og bønn.

Noen kommentarer til enkeltheter:

Anna: (hebraisk *channah*), som Hannah, som betyr nåde/Guds nåde.

Forlot aldri tempelet. Det er ikke nødvendig å tolke dette bokstavelig i betydningen at hun bodde der og sov der om nettene.

Tjente Gud i faste og bønn. Her blir det understreket at hun er svært gudfryktig.

Enke. Enke-tjeneste? Det ser nesten ut for at leveviset hennes er knyttet til hennes status som enke. Beskrivelsen likner den vi finner om enker i 1 Tim 5. Er det en slags tradisjon, en slags institusjon, som danner forbilde for enkestatusen i de første kristne menighetene, 1 Tim 5,3–16? Eller har beskrivelsen av Anna blitt påvirket av det senere kristne ideal for eldre enker? Vi kjenner ikke til en enkeinstitusjon i den jødiske konteksten. Sikrer denne livsførselen også underhold (gaver/tigging) for enker? Innholdet i tjenesten var å tjene Gud. Innholdet i tjenesten for Gud var faste og bønn. Hun tjenestegjør «døgnet rundt». I dette ligger at hennes tjeneste var helhjertet, fullt opptatt av Gud og at hun ikke gjorde andre ting. Det betyr neppe at hun sov i tempelet. Det er altså en bønnetjeneste uten at vi vet noe mer om innholdet i bønnen. Hadde bønnen ansvar for noen deler av det som skjedde i tempelet, eller ansvar for områder i samfunnet eller livet, eller var det primært er en lovprisningsbønn?

Profet. Det står at hun var profet. Vi hører ikke om så mange kvinnelige profeter, men de finnes (Apg 21.9; Joel 3,1; 2 Mos 15,20; Dom4,4; 2 Kong 22,14). Som profet hadde Anna guddommelig innsikt i forhold som vanligvis er skjult for oss andre, en spesiell gave/evne i å lytte til Guds Ånd. Nå er det barnets sanne identitet som kommer til henne! Dette er det vesentlige i framstillingen.

Lovprisning: Lovprisningen, barnet og friheten hører sammen. Hun forstår at Gud nå griper inn i historien og er i ferd med å oppfylle sine løfter, derfor lovprisning. Guds inngripen er knyttet til barnet, derfor taler hun om barnets identitet. Adressat for hennes ord er alle som ventet på frihet for Jerusalem. Jerusalem betegner her hele folket. Vi vet strengt tatt ikke hva hun sier om barnet, men barnet signaliserer at tiden er kommet da Gud skal fri dem ut (Jes 59,9). Barnets oppgave er å gi frihet. Anna er gudfryktig, profet, enke i tempelet, eldre menneske med dets verdighet, alt understreker troverdigheten i hennes vitnesbyrd.

Lytrōsin, (lutrevō) - Frihet, kan også oversettes med frigjøring, eller forløsning (se 1,68) eller frelse (se Hebr 9,12). Hva består denne friheten i? Vi er i Lukasevangeliet og det er naturlig å tolke begrepet sammen med Programerklæringen i Luk 4,18–21 *(«forkynne et godt budskap for fattige… for å rope ut at fanger skal få frihet … for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år).*

Noen momenter til preken

* Vårens toner midt i vintermørke. Det er som om jeg hører vårens toner synge midtvinters. Toner som bærer i seg håp om nytt liv og frihet. Det er noe med stemningen i fortellingen om Simeon og Anna, noe som anger av forventning og håp, innfrielse av Guds trofasthet og løfter, det anger av sjelefred. Nå skjer det, dette som man har gått og ventet på og lengtet etter i så lang tid.

  Og så slår andre følelser inn når jeg skrur på nyhetene. Jo visst ser jeg tegn av den nye tid, av håp, av liv. Men det er liksom så smått og stusselig etter 2000 års virkningshistorie.

* Julebarnets identitet og oppgave. Hvem er dette barnet som ble født? Gudfryktige mennesker kjenner barnets identitet og gjør det kjent for andre. Ånden hjelper dem og oss til å oppdage barnets identitet. Er barnet den nye Moses som skal fri folket fra bundethet til Guds rike? Han skal bringe frihet, sier Anna. Frihet kan forstås ulikt alt etter hvilken tradisjon vi tolker innenfor.

* Gud er alles Far og vi er alle søsken. For noen er det nærliggende å tolke frihet innen rammen av latinamerikansk frigjøringsteologi. Her blir både strukturer, lover, makt med mere regnet med i kristen frigjøring. Andre forstår det mer som sjelens frigjøring. Jeg vil tro de forskjellige sidene ved frihet henger sammen, frigjøring for hele menneske.

* Håpsteologi? Hva kan denne frigjøringen bety for oss?

* Kvinners plass og tjeneste i den kristne kirke. Det er vel naturlig å nevne at i evangeliene får kvinner en naturlig og verdsatt plass. Det har ikke alltid vært slik i kirkens historie. Det er ikke alltid slik i vår egen tid heller. Hvem får lov til å definere?

Salmeforslag

Julens salmer

99 – Jesus från Nasaret
3 – Å kom, Immanuel, og løys ditt bundne Israel
25 – Tenn lys,
65 – Vi ser deg, Herre Jesus
364 – Så kom du da til sist,
440 – Kom, kom og hør

Hilde Fylling
sokneprest i Kjerringøy
hf864@kirken.no

Nyttårsaften

torsdag 31. desember 2026

Jer 29,10–14 Fredstanker, fremtid og håp
2 Pet 3,13–15a.17–18 Forventning
Joh 14,27 Min fred gir jeg dere

Til dagen

Nyttårsaften – det er dagen med alle muligheter, dagen med sorg over det tapte og de tapte, dagen med håp om framtid. Nyttårsaften er en dag for sammensatte følelser og tanker. Den er på samme tid dagen for forsoning med det som har vært og uro for framtiden. Jo eldre jeg har blitt, jo mindre forstår jeg at fest og fyrverkeri er måten å markere dagen på. Nyttårsaften er ikke for meg først og fremst en glad festdag, men en dag for både takknemlighet, ettertanke og ydmykhet. Jeg tror vi må ta høyde for at de som befinner seg i kirkebenken denne dagen, har like sammensatte tanker og følelser. Noen er kanskje alvorlig syke, og regner med at dette er siste nyttårsskiftet de opplever. Noen merker særlig godt at en stol ved bordet er tom. Noen har møtt kjærligheten dette året, og er klar for det nye livet. Noen har blitt foreldre dette året, og noen har blitt alene. Noen skal starte i ny jobb eller i en ny utdanning, mens andre er på vei ut i pensjonistlivet. Jeg tror det er viktig at det som skjer i kirken denne dagen, salmer, tekster, bønner og preken, klarer å romme denne bredden i livet. Nyttårsaften er ikke dagen for lettvinte selvsagtheter, men en dag vi kan vise at kirken kan romme hele livet.

Fred

Tekstene inneholder alle framtidsløfter om fred. Men løftene er ulike, og har ulikt perspektiv.

Profeten Jeremia henvender seg til dem som er deportert til Babel, og forsikrer at de fortsatt er sett av Gud og at Gud har gode framtidstanker og ønsker for dem. Løftet er helt konkret knyttet til at folket skal få komme tilbake når 70 år er gått, og at Gud selv vil føre dem tilbake. Samtidig forsikrer Gud at han også i mellomtiden, mens folket må holde ut i eksilet, vil høre på folkets bønner og at han vil la seg finne når folket søker Gud.

Teksten i Peters andre brev har et eskatologisk perspektiv over sitt løfte. Forfatteren refererer til løftene fra Jes 65 og 66, hvor Herren Gud lover at han skal skape en ny himmel og en ny jord. Tanken på at den eksisterende verden kan gå til grunne, er altså ikke noe som er oppfunnet av tek-gigantene, men sannsynligvis en tanke som alltid har ligget i menneskets forestilling. Mennesket kjenner forgjengelighetens eksistens og kan lett se for seg en mulighet for at alt det vi er og har, kan gå til grunne en dag.

Ordene fra Jesus i Joh 14 hører til i samlingen av taler Jesus holdt for sine disipler. Talene er redigert inn i hendelsene rundt det siste måltidet, før Jesus blir tatt til fange. Her understreker Jesus at den freden han gir, den freden han etterlater til disiplene, er noe større og mer enn den freden de kan oppleve i verden. Jesus sin fred har styrke til å utfordre den angst og motløshet som disiplene kan komme til å møte. Og vi som har lest hvilke utfordringer disiplene skulle møte, kan tenke at den freden Jesus etterlot dem, skulle komme godt med.

Akkurat denne dagen kan de tre tekstene om fred og det å være sett og anerkjent av Gud, på en fin måte utfylle hverandre. Noen trenger å høre at de ikke er glemt, selv om de opplever sitt eget «eksil» på en eller annen måte; motgang og tunge dager. Noen trenger å bli holdt fast i det håpet som ligger i en ny himmel og en ny jord, om at Guds nåde og fred strekker seg ut over dette livet og våre jordiske erfaringer. Og noen trenger kanskje aller mest å få med seg Jesus sin fred i møtet med et nytt år, med nye

utfordringer, med et nytt kapittel i livet, med en ny livssituasjon. Det er ikke til å unngå at situasjonen i verden og i Europa kommer til å ligge som et bakteppe for alt som blir sagt denne nyttårsaften, ikke bare i kirkene, men i alle nyttårstaler.

Fellesskap

De tre tekstene for dagen, henvender seg primært ikke til enkeltpersoner, men til fellesskap. Folket som er i eksil, ble ført bort sammen og lever i ulike små og store samfunn der. Ordene i 2 Pet henvender seg til menighetene og alle som har fått troen. Og Jesus sine ord om fred ble sagt til disiplene, som sammen skulle gi evangeliet videre og bygge kirke og menigheter.

Å bygge gode, inkluderende og åpne fellesskap er alltid kirkens kall. Vi er kirke for menneskene som trenger trøst, oppmuntring og håp. Uansett hvordan de enkelte menneskene i kirken har det denne nyttårsaften, må det være et mål at de opplever at de blir møtt og at de hører til, og at kirkens fellesskap også vil være der for dem uansett hvordan det nye året blir. Går de i tillegg hjem fra kirken denne dagen og kjenner en åpen himmel over seg, og at de er blitt oppmuntret til å gjøre sitt for en bedre verden, er det den beste måten det nye året kan ønskes velkommen.

Salmer

835 – Å Gud, vårt vern i farne år
839 – Ingen tid så fylt av minner
717 – Kjære Gud, når eg bed
301 – Du så meg, Gud
532 – Guds kirkes grunnvoll ene

Svein Anton Hansen
pastor i NOREA Mediemisjon
og forsamlingsleder i Misjonssalen Sandnes
shansen@norea.no

Nyttårsdag / Jesu navnedag

fredag 1. januar 2027

Salme 103,13–18 Forgjengelighet og miskunn
Apg 4,8–12 Ikke noe annet navn
Matt 1,20b–21 Navnet Jesus, han skal frelse

Denne tekstgjennomgangen har tidligere vært publisert i Nytt norsk kirkeblad 5/2023.

Dagen i kirkeåret

1. januar, Nyttårsdag, har i den kirkelige årskalenderen også fått navnet «Jesu navnedag.» Dette kirkelige navnet på nyttårsdagen henger sammen med at prekentekstene i evangeliene (hos Matteus og Lukas) viser oss betydningen selve navnet *Jesus* har, både for frelseshistorien og det enkelte mennesket sin frelse. Da Jesus ble omskåret åtte dager etter fødselen fikk han også sitt navn, slik skikken var hos jødene. Slik sammenfaller Nyttårsdag med dagen som markerer frelserens navnedag.

Mens han [Josef] nå tenkte på dette, se, da viste en Herrens engel seg for ham i en drøm og sa: Josef, Davids sønn! Frykt ikke for å ta Maria, din hustru, hjem til deg. For det som er unnfanget i henne, er av Den Hellige Ånd. Hun skal føde en sønn, og du skal gi ham navnet Jesus, for han skal frelse sitt folk fra deres synder (Matteus 1,20-21).

Sende bort eller bli hos?

Matteus sin fødselsforteling har både likheter, men også flere ulikheter med Juleevangeliet slik vi finner det hos Lukas. Likevel, til sammen gir historiene hos disse to evangelistene oss

et helhetlig bilde av hva som skjedde før, under, og rett etter den første julenatt i Betlehem. Matteus lar oss se de dramatiske månedene og hendelsene gjennom Josef sine øyne, mens Lukas i større grad har Maria sin fortelling for øye.

De dilemmaene Josef blir stilt ovenfor og de valgene han foretar, maler Matteus ut for oss. Josef må velge mellom å sende Maria fra seg eller leve med ei dame og hennes sønn som han ikke er biologisk far til. Josef befinner seg på randen til å velge å sende Maria bort, men så stoppes han av Herren Gud i en drøm. Herrens engel kommer flere ganger med budskap til Josef i drømmer (Matt 1–2). Denne gangen åpenbarer engelen det navnet det nyfødte guttebarnet skal få: Jesus.

Av Den Hellige Ånd

Josef vet ikke på dette tidspunktet det leserne av evangeliet noen tiår senere blir gjort oppmerksom på, at Maria har blitt gravid ved Den Hellige Ånd. Også i vers 18 står det *«at hun var med barn, ved Den Hellige Ånd»*.

Når Den Hellige Ånd er på ferde, så skaper Gud alltid noe. Ånden var som en del av treenigheten med under skapelsen av jorden (Gen 1). Han skaper også det nye livet i hjertet på den som blir en kristen. Dette skjer i den kristne dåp, og når Ordet forkynnes slik at mennesker aksepterer og tror evangeliet de hører.

Videre er Ånden undergjøreren. Ved Jesu unnfangelse er Den Hellige Ånd til stede både som skaper av nytt liv og som undergjører. For Gud er jomfrufødsel ingen umulig oppgave, selv om det i menneskers øyne virker umulig at en kvinne kan bli gravid uten seksuell kontakt. Jomfrufødselen må vi ikke gjøre til en liten og ubetydelig teologisk sak. Hvis ikke Jesus hadde Gud selv til far, så hadde han vært født med en syndig menneskenatur, likt alle andre mennesker. Da kunne han heller ikke ha frelst en syndig menneskeslekt.

Jesu navn – et frelsernavn

Når vi møter nye mennesker, er det å presentere seg med sitt navn noe av det aller første vi gjør. «Hei, mitt navn er jeg heter…»

Men i vår vestlige kultur går vi sjelden rundt og tenker over at våre navn har en betydning. Møter du noen som heter Bjørn eller Stein, så tenker du neppe på rovdyr eller bergarter. I bibelsk tid la de atskillig mer inn i personnavnet foreldrene gav barna som ble født.

I drømmen forteller engelen at Josef skal gi barnet Maria bærer i sin mage navnet Jesus. Fra Det gamle testamentet kjenner vi til navnene Josva og Jesjua, begge navn som betyr «Herren frelser» eller «Herren er frelse.» Marias barn skal altså få et navn som sier noe viktig og avgjørende om hans oppgave og kall. Barnet som ligger i Marias mage *«skal frelse sitt folk fra deres synder»* (v. 21). Og her møter vi selve hensikten med Jesu sitt komme til jorden julenatt. Frelse betyr ikke en politisk frigjøring fra de romerske okkupantene, noe jødene på denne tid håpet og trodde at den lovede Messias frelserkongen skulle ha som hovedoppgave. Nei, Jesu rike var ikke av denne verden (Joh 18,36). Hans oppdrag gjaldt å endre det enkelte menneskes hjerte, framfor å framprovosere politiske samfunnsendringer.

All – alle – alltid

Jesu frelsesgjerning gjelder ikke bare Israelsfolket. Nei, frelsen og syndstilgivelsen innbefatter etter Jesu fødsel alle folkeslag på jorden. Guds frelse har universell kraft og virkning. Dessverre skulle det gå ca. 1 000 år før nordmenn fikk høre evangeliet om Guds redningsaksjon, gitt gjennom julegaven Jesus Kristus. Og fortsatt 1 000 år senere finnes det omkring 7 000 folkeslag (av totalt ca. 16 500) som ikke har mulighet til å høre evangeliet forkynt på sitt eget språk. Ca. tre milliarder mennesker har ikke hørt om Jesus. At folkeslagene er «unådde» betyr at de ikke har mulighet til å velge Jesus eller velge han bort. De har ikke valgt, for de ikke vet om valget. Misjon er å bringe evangeliet om frelse til «the no choice peoples».

Den treenige Guds frelse omfatter heldigvis all synd. Frimodig kan vi derfor på grunn av Jesu fødsel, liv, og soningsdød, forkynne og trøste mennesker med at ingen synd er for liten, heller ingen synd for stor, til at Jesu navn ikke har kraft eller evne til å tilgi all verdens synd.Frelsen har heller ingen datostempling, noe

«best før.» Mens offerblodet vi leser om i Det gamle testamentet maksimum hadde ett års varighet, gjelder Jesu soning og frelse så lenge denne verden består.

I Jesu soningsdød har Herren Gud gitt oss et offer som er gyldig for *all* synd, for *alle* mennesker, og for *all* tid. Sannelig, all grunn til å rope '*alle*luja!

Kjært barn – mange navn

Vi møter også et annet navn på julens hovedperson i et av versene etter bibelteksten på «Jesu navnedag.» Matteus siterer fra profeten Jesaja (7,14) hvor det sies at barnet jomfruen skal føde skal kalles «Immanuel» (v. 23). Det hebraiske ordet *Immanuel* betyr «med-oss-er-Gud». Nå er ikke Immanuel først og fremst et egennavn, et personnavn. I stedet sier navnet noe om den funksjon og oppgave Jesus skal ha: å bringe Herren Gud nær til folket.

Gud ønsker å høre til og være sammen med sin skapning. Med Jesus Kristus viser Gud oss legemlig at han er med og ikke lenger mot synderen. Himmelens og jordens skaper er ingen fjern og fraværende guddommelighet. Nei, han har kommet så nær som et lite barn kan ligge inn til sin moders fang. I hvilken annen religion finner vi en gud som viser seg fram så liten og sårbar? Ingen steder, kun i den kristne tro har Herren Gud kommet så legemlig nær. På en konkret, fin og forståelig måte har han vist oss at han identifiserer seg med mennesket, sin falne skapning.

Fornøyd og lydig

Hovedpersonen i den utvidede bibelteksten (vv. 18–25) er håndverkeren Josef, han som det ellers står så lite om i Det nye testamentet. Vi kan beundre Josef sin godhet overfor den gravide Maria, når han ikke vil føre skam over henne, ikke straffe henne for en graviditet han selv ikke hadde forårsaket. Videre lot Josef seg lede av Gud ved en engels stemme i en drøm. Slik viste han sin lydighet mot Gud og sin godhet mot Maria. På samme måte tror jeg Josef sin væremåte kan inspirere mange troende som ikke

løfter sine stemmer og meninger høyt i mengden, men som på en stille og annerledes måte tjener Gud og de mennesker de kommer i kontakt med.

Matteus skriver at Josef «tenkte på dette,» altså hvordan han uten for mye styr og oppmerksomhet kunne skille seg fra Maria, sin trolovede. Nettopp i det som måtte være Josef sin mørkeste og mest fortvilede situasjon så langt i livet, kommer et sendebud fra Herren Gud selv til ham med et godt budskap om ikke å frykte.

Uten sammenligning ellers, så kan vi alle ha våre mørke og fortvilede situasjoner og opplevelser. For den som kjenner Jesus som sin frelser, herre og venn, så vet vi at bønner som fødes i mørket kan vi rette mot han som ser og kjenner vår dypeste fortvilelse. Selv om vi neppe, som Josef, får besøk av en engel, så vil han som bærer navnet Jesus plante sitt «frykt ikke!» inn i en troendes hjerte og liv.

Den kristne tro sin hovedperson ble ikke tildelt et tilfeldig guttenavn. Nei, hans navn skulle være «Jesus» nettopp for at vi mennesker forhåpentligvis kunne skjønne hva vi mest av alt trenger – frelse, selv om det er Guds godhet og vennskap vi minst av alt fortjener. Ja, nettopp derfor er frelsen nåde!

Salmeforslag

3 – Å kom, å kom, Immanuel
60 – Gud sin egen Sønn oss gav
85 – Hans navn skal kalles Jesus
86 – Navnet Jesus blekner aldri
434 – Det er navnet ditt jeg roper

Anders Hove
kapellan i Bekkelaget og Ormøy menighet
ah657@kirken.no

Kristi openberringsdag

søndag 3. januar 2027

Jes 49,1–7 Et lys for folkeslag
Rom 15,4–6 Håp som skriftene gir
Luk 2,40–52 Jesus som tolvåring i tempelet

God nytt år!

Denne dagen avsluttar juletida. Det har vore mange mogelegheiter for gudstenester denne tida, og kanskje tenker folk at det er litt nok: Vi har hatt gudstenester på rekke og rad gjennom jula. Det har nett vore nyttår, og Jesu namnedag. Det må då vel vere openbert kven Jesus er!

Mange stader er også denne dagen ein dag for juletrefest, eller ei anna type gudsteneste, som på sitt vis kan vitne og lære oss noko om korleis Jesus Kristus openberrar seg, og at det kanskje ikkje er alt som er like openbert. Openberringstida handlar om å gjere oss kjend med dei ulike sidene av Jesus som sann Gud, og sant menneskje. Denne dagen klinger begge desse sidene av Jesus klart med.

Eit lys for folkeslaga

Teksten startar med tenaren Israel, som nok føler ho ikkje er brukt i si tenarrolle fullt ut, før det kjem eit skifte i v. 5: «Og no». Den nye tenaren skal føra Jakob tilbake, ei attreising, men og meir enn det. Eit «lys for folkeslag så mi frelse kan nå til enden av jorda.» Settinga er nok kanskje ei anna, og det er litt uklårt kven det er tale om, men for oss er det lett å lese dette i lys av verdas lys. Biletet er tenleg å nytte no når vi er inne i dei mørkaste dagane av året. Dei vakre lysa på himmelen frå nyttårsaftan har brunne opp, og kvardagen ventar. Då er det godt å vite at

det er eit lys som enno skin: lyset frå himmelen, som eit lys for folkeslaga. Og dette lyset er det vi skal bli meir opplyst om i openberringstida.

Håp, trøyst og uthald

Det er ikkje berre enkelt å forstå kven Jesus er, korkje for oss som leser det i retroperspektiv, eller for dei som levde saman med Jesus – ei heller foreldra hans. Poenget i dette korte utdraget, om det nok enn gjeld det verset som nett er referert i v. 3 i brevet, er likevel gyldig utover sin kontekst for Paulus. Alt som er skrive må vi forstå og tolke i lys av Kristus. Det gjer det lettare for oss som kjem etter som har alt, og kan forstå alt i lys av evangelia, det var nok noko anna å leve med det. Men også for oss kan det vere vanskeleg. Ver då uthalden! For Paulus er det klart at skrifta skal gje oss som treng å vere uthaldne i det å fullt ut forstå Kristus håp og trøyst. For gjennom samhald, ikkje i å vere nedlatne med dei som kanskje ikkje står så støtt i si tru, kan vi styrke kvarandre i trua. Lat det vere rom for undring, det kan også opne opp ei større forståing for den som trur den har forstått alt, og som «openbert» veit kven Jesus er.

I min Fars hus

Kor uforsvarleg kan ein vere? Kanskje kan ein tenke det om foreldra her, Maria og Josef, når ein les evangelieteksta denne sundagen. I vårt samfunn kan det vere ein nærliggande tanke å gjere seg, men før vi går i fella å dømme foreldra utifrå vår litt kanskje overbeskyttande tid, må vi ta med oss nokre moment.

Men først: Sjølv om det nok er meir meint som avslutning på Jesu første tur til tempelet, , så er det greitt å ha med seg notisen frå v.40, om guten, ikkje Herren, eller meir, guten. Guten voks og vart sterk. Det minner klårt og tydeleg om at Gud vart menneskje. Og er med på å gjere opplevinga frå den andre gongen vi høyrer at foreldra tok Jesus med til tempelet meir jordnær, og kanskje meir ekte. Men så er det og verdt å merke seg kommentaren, han vart fylt av visdom. Det er mest som eit frampeik.

Jesus kom frå ein god familie, det er poenget med å nemne at dei kvart år for til Jerusalem for påskehøgtida, også det året han var

tolv. Poenget med alderen er kanskje at det ikkje var kravd av menn å reise til tempelet (minst ein gong for året) før dei var 13, og vart rekna som vaksne, eller ansvarlege ovanfor Gud. Men det understrekar også at Jesus berre var eit barn. Difor er det kanskje overraskande for mange at det tok ein dag etter avreise før dei oppdaga at han mangla. Det har med korleis dei reiste.

Det er tale om eit følgje, kanskje var det heile lokalsamfunn, eller større delar av ein landsby, som reiste saman. Det var mange vener og kjende, sikkert fleire barn, kanskje også slektningar. Det er ikkje urimeleg å tenkje at Jesus kanskje heller ville gå med dei andre barna enn foreldra. Men når dagen var omme, og det var tid for å slå leir, samla ein seg i familiane. Tenk då å oppleve at ditt barn manglar!

Dei reiste tilbake, og då dei kom til byen tok leitinga til, etter tre dagar fann dei han. Det kan vere lett å dra koplinga mellom dei tre dagane her, og dei tre dagane ein ventar i ei framtidig påske, men mest sannsynleg er det her berre ei enkel notis om kor mange dagar frå dei oppdaga han var borte til dei fann han att.

Og var han eigentleg borte, eller var han heime også her? Dei finn han i samtale med lærarane i tempelet, som om ingenting var skjedd. Denne samtala går fredeleg for seg, i motsetnad til seinare samtaler og «spørjetimar» i tempelet.

Jesus er ikkje her framstilt som Guds visdom, men som ein som er fylt av Guds visdom. No er Jesus eit born ved læraranes føter. Men han veit om seg sjølv at han også er meint for meir, og svarar for seg så både tilhøyrarar og seinare foreldra blir fulle av undring. Og det er ikkje sinne eller frykt, men undring som driv fram Maria sitt spørsmål. Det er tilsynelatande lite dei forstår av Jesu svar. Men så var dei berre menneskje dei òg, og mange var dei som seinare skulle slite med fullt ut å forstå kven Jesus var, også blant disiplane.

Men Jesus er fullt klar over kven han er. Han har ein relasjon til Gud som eit barn til sin far, og her er hans Fars hus. Maria og Josef burde kunne tenke seg til at det var der han måtte vere,

heller enn å leite etter han. Dette er òg høgdepunktet i teksten, då det er Jesu første sjølvpresentasjon hjå Lukas.

Så sluttar det av som det byrja, med det menneskelege. Sjølv om han var heime, eller på heimebane, var han lydig mot sine foreldre og vart med dei heimatt. Og han heldt fram med å vekse, og å vere til glede for menneskje og Gud. Men mor hans gøymde dette i hjartet sitt, slik ho har gjort før (2,19).

Til preika

Kvar fredag går eg og dotter mi på butikken etter barnehagen og kjøper noko smått og godt, for då er det helg! Vi har ein fast benk vi pleier å sitte på og nyte det gode, før turen går heimover. Denne rutinen er så godt kjend for den vesle at ho gjerne, medan eg står i kassa og skal betale, tek sin del og går ut til benken. Av og til utan å seie ifrå, eller at eg får det med meg. Eg veit godt kvar ho har gått, mest sannsynleg, men til eg kjem ut av butikken og ser ho på benken hender det at hjarta mitt slår eit par ekstra harde og urolege slag. Her er det berre snakk om minutt og meter. Tenk korleis dette har vore for Maria og Josef. Det er kanskje verdt med eit lite dykk ned i det menneskelege dei følte for Han. Også Jesus vart elska og beskytta, slik barn helst skal bli. For også han var nokon sitt born, «meir» enn å vere Guds barn: Han var Maria og Josef sin.

Kanskje skal vi gøyme dette på hjartet, og grunne på det? Når det blir poengtert at Maria gøymde det i hjarta sitt, som ho har gjort med andre ting, så er det for å poengtere at ho nok grunna, eller tenkte nøye over dette, og er kanskje ei oppmoding til oss om det same. Vi skal kanskje ikkje ta for gitt at vi forstår alt om Jesus, eller kjenner alle sider av han, korkje den menneskelege eller guddomlege. Kanskje vi ikkje skal vere så skrå i vår tru, at vi trur vi har forstått alt, men opne oss for å sjå Jesus i nytt lys, eller i det minste sjå etter han. Lysa på himmelen nyttårsaftan er brunne opp og vekke, verda kan virke mørk, men lyset skin framleis i mørkeret, og mørkeret har ikkje vunne over det. Kanskje vi skal opne oss for å bli litt meir opplyste i denne openberringstida, i år igjen.

Salmeforslag

46 – I kong Davids by det hende
89 – Hør nå godt nytt
77 – Du Ord frå alle æver
92 – Den store stjerna som steig i aust
96 – Å Jesus, lat meg ljoset sjå
440 – Kom, kom og hør

Litteratur

Joseph Blenkinsopp, *Isaiah 40-55: a new translation with introduction and commentary*, The Anchor Bible, Doubleday, 2002

Brendan Byrne, S.J., *Romans*, Sacra Pagina Series vol.6, The Liturgical Press, Collegville, Minnesota, 1996

John D. Watts, *Isaiah 34-66*, World Biblical Commentary vol.25, Word Books, Publisher, Waco Texas, 1987

Darrell L. Bock, *Luke 1:1-9:50*, Baker exegetical commentary on the New Testament, Baker Academic, Grand Rapids, Michigan, 1994

Debatt

Joar Haga
professor ved VID vitenskapelige høgskole
Joar.haga@vid.no

Marius T. Mjaaland
professor i religionsfilosofi
ved Det teologiske fakultet, UiO
marius.mjaaland@teologi.uio.no

Tyske traume?

Ådne Njå har lese eit par aviskronikkar med fem års mellomrom og funne ut at d'herrer Mjaaland, Angel og Haga alle tre hyser tyske traumeteologi. Det er ein omfattande diagnose på så tynt grunnlag. Assosiasjonen til FrP, MAGA og «statsforakt» er så vidløftig at slike spekulasjonar får stå for Njås eiga rekning.

Det er likevel ein premiss i innlegget til Njå som fortener ein kyrkjehistorisk kommentar; nemleg tanken om at kritikk av statleg maktbruk skulle vera ein tysk import. Frå ei side sett er det rett. Det var den tyske teologen Luther som med si sondring mellom to regiment la eit grunnlag for området som den verdslege makta skulle operera i. Han sette også grenser for den verdslege makta, ein tradisjon som ikkje alltid har fått tilstrekkeleg merksemd. Skriftet frå 1523 om den verdslege øvrigheita har som undertittel eit spørsmål om *kor langt* ein skuldar henne lydnad. Sondringa mellom verdsleg og åndeleg var altså aldri, som Njå vil ha det til, ein fullmakt for staten til å gripa inn «alt etter hva som er hensiktsmessig». Sondringa var tvertimot ei grense.

Her i Norden har ein derimot folkekyrkjer «som lytter til styresmaktene», skal ein tru Njå. Rådet hans er klart: Me bør koma oss heim til Noreg. Alternativet er likevel illusorisk, ettersom ein faktisk har ein norsk statskritisk tradisjon – også i teologien. Det var ikkje tilfeldig at *Kirkens Grunn* i 1942 argumenterte nettopp ut frå toregimentslæra; staten hadde gått ut over sitt område. Året før hadde Eivind Berggrav halde foredraget «Når kusken er gal», ei utlegging av Luthers lære om lydnadens grenser. Berggrav henta altså argumentet sitt frå Tyskland, i 1941. Ingen har funne på å kalla det traumeteologi.

Denne tradisjonen er ikkje eit avvik frå den nordiske tilliten. Ho er snarare ein føresetnad for henne. Tilliten mellom folk, stat og kyrkje er høg i Norden fordi institusjonane toler å bli sagt imot. Ei kyrkje som ikkje kan seia nei, kan knapt kallast ei kyrkje i institusjonell forstand. Logring for staten er neppe ei god oppskrift for å byggja tillit.

Det var dette kronikken frå 2021 handla om. Njå skriv at preses «fulgte rådet fra regjeringen». Det var poenget. Regjeringa *tilrådde*, preses *påbaud*, og det utan offentleg drøfting. Kritikken vår var ikkje primært retta mot staten, men mot ei kyrkje som var føre var – som lyder før ho er beden, fordi ho har lært seg logikken til den institusjonen ho får overføringar frå. Me viste til Tyskland og at ein der i større grad utvikla ei teologisk forståing av at kyrkja var ein eigen stand. Den dansk-norsk kyrkja, derimot, vart sterkare integrert i eineveldet. På slåande vis skildrar Njå folkekyrkjene i Norden på same vis. Skilnaden er at han applauderer denne utviklinga.

Når Njå siterer «Statens våte drømmer om autoritær kontroll» frå kronikken i sommar, var det frå eit avsnitt om 17- og 1800-talet. Bruken hans er eit klassisk eksempel på å ta meininga ut av konteksten. Setninga før var at konfirmasjonen gav den konfirmerte ein identitet som einvaldsstaten ikkje hadde kontroll over, nemleg det å vera skapt i Guds bilete. Setninga etter viser til borgarrettsrørsla i USA. For å få dette til å likna på MAGA må han klippe vekk begge deler. Men det er altså Njås klipping, ikkje vår tekst. Resten av innlegget var norsk kyrkjehistorie: konfirmasjonsopplæringa som gav folket lese- og skrivekunne, haugianarane og 1800-talets demokratirørsler, eit sivilsamfunn med heilt andre kjelder enn stortingsvedtak. Der me siterer Hauge, der ser Njå import av ein «fremmed krenkelseskultur».

Njå seier vidare at Stein ikkje ville avskaffa den kyrkjelege konfirmasjonen, berre flytta overgangsriten til staten. Det var akkurat dette me kritiserte. Ein rite der ungdomen ritualet skal feira demokratiet og få eit borgarbrev, ja, det er ein stat som tek på seg å forvalta det heilage. Me kalla det å gjera staten til religionssubstitutt. Njå skriv sjølv at kyrkja skal tala profetisk

«hvis staten blir et religionssubstitutt». Me er altså samde om prinsippet, men usamde om Stein. Og det er ein diskusjon ein gjerne kan føra.

Til slutt: Njå åtvarar mot høgrepopulismen. Men forvekslinga han gjer – at kritikk av statleg maktbruk *er* høgrepopulisme – er farlegare enn han trur. Ho overlèt heile maktkritikken til dei han kallar rabagastar, og han let det stå att ei kyrkje som ikkje har anna å seia til staten enn ja. Ein treng ikkje hysa tyske traumer for å vera skeptisk til ein slik servil kyrkjeleg positur. Det held med eit par nordiske briller, – og gjerne litt Berggrav-lektyre.

Sivert Angel
professor i kirkehistorie
ved Det teologiske fakultet, UiO
sivert.angel@teologi.uio.no

Nyansering fra klassefienden

I det jeg skulle til å legge meg i kveld, kom jeg til å tenke på hvor ille det ser ut at jeg ikke står som medunderskriver av Haga og Mjaalands tilsvar til Njaa. Det handler ikke om at jeg ikke er enig i alt de skriver, for det er jeg. Men minst av alt handler det om at jeg ikke vil assosieres med dem. De er mine gode venner, jeg er oppriktig glad i dem, og stolt og takknemlig for å ha dem i livet. Det tyske, som får unngjelde på en mer indirekte og giftig måte, har foreløpig ikke kommet med noe tilsvar, men det samme gjelder for det. Jeg er stolt av og glad i alle mine tyske venner, både de som bor i Norge og de som bor i Tyskland.

Grunnen til at jeg var tilbakeholden med å bli med på tilsvaret, var at jeg ikke vil anerkjenne debattstilen. Jeg aksepterer ikke å bli plassert innenfor en eller annen teologisk typologi fordi noe jeg har skrevet en gang kan ligne på noe Njaa har tenkt ut som forkastelig innenfor en tankekonstruksjon jeg ikke kjenner til, og som jeg etter å ha lest debattinnlegget heller ikke forstår. Jeg har nok selv tidvis plassert folk i teologiske båser de selv ikke kjenner seg igjen i og tenkt at det var treffende og intelligent tenkt og sagt. En tid tenkte jeg at det var det som var systematisk teologi, men Njaas innlegg minner meg om at det bør jeg legge vinn på å la være med.

Jeg vil altså ikke svare på dette med en utlegning av teologiske posisjoner, men med noen trivielle innvendinger til premissene i Njaas resonnement. Haga har allerede påpekt at vårt innlegg fra påsken 2021 ikke var statskritisk, men kirkekritisk. Når det gjelder hvilken politisk posisjonering som kan leses ut av dette, er det viktig å huske at det var Erna Solberg som satt ved makten på dette tidspunktet, og at det var Høyres Bent Høye som frontet

partiets strenge tiltak under pandemien. Videre er det verdt å huske at det på Stortinget var Bjørnar Moxnes fra Rødt som sto fremst i kampen mot regjeringens maktfullkommenhet i denne situasjonen. Så vår kritikk av at kirken stengte ned kirkene i påsken var altså ikke høyrepolitikk.

Når det er sagt, skal jeg være så ærlig å innrømme at jeg bare har stemt Arbeiderpartiet én gang i mitt liv, og det var da Jens Stoltenbergs regjering ikke ble gjenvalgt i høsten 2001. Det er ikke sikkert at klassekampens beskyttere gir meg mange plusspoeng for dette, siden dette var før Stoltenberg gjorde seg til venn med Gerd Liv Valla og LO. Videre må jeg innrømme at jeg nok ikke kommer til å stemme på dem igjen, selv om jeg anerkjenner at Arbeiderpartiet virkelig er ørnen blant partier, som Jens Arup Seip konstaterte. Spesielt i kveld, etter å ha sett kongens begravelse, står dette klart for meg. Dette mener jeg ikke er nok til å gjøre meg til MAGA tilhenger. I det politiske Norge har jo selv Kjetil Solvik Olsen begynt å uttale seg kritisk om Trump og MAGA, og han ligger til høyre selv for mine politiske sympatier.

Dersom jeg ved livets grense skulle møte Njaa som vokter for en nasjonalgrundvigiansk himmel, og han dømte meg til to år ekstra i skjærsilden for min manglende støtte til Det norske arbeiderparti, ville jeg tenkt at det var verdt det. I bygda der jeg vokste opp, var det bare min familie og fire andre familier med forhutrede kirkegjengere som ikke var medlemmer i Arbeiderpartiet. Vi ble respektert, men vi var annerledes. Veien bort fra perleporten går pussig nok til venstre, men den veien ville jeg gått med en viss stolthet. Jeg ville tenkt at jeg var på vei til mine fedres ild og til min nydelige bestemor som en periode var vara til bystyret i Trondheim for Høyre.